

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв
Кафедра історії, теорії музики та методики музичного виховання

Бархаба Тетяна Валентинівна

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В МУЗИЧНО-
ТЕАТРАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЗО**

Магістерська робота
на здобуття освітньо-кваліфікаційного ступеня «магістр»
спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Науковий керівник:
Гумінська О.О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання РДГУ

Рівне – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ В ДЗО.....	9
1.1. Зміст і структура творчої активності дошкільника.....	9
1.2. Методи розвитку творчої активності дошкільників.....	20
1.3. Музично-театральна діяльність на музичних заняттях в ДЗО.....	38
Висновки до 1 розділу	52
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО- ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ	55
2.1. Діагностика розвитку творчої активності дошкільників.....	55
2.2. Методика розвитку творчої активності дошкільників в процесі організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях в ДЗО ..	64
2.3. Аналіз результатів формувального експерименту	80
Висновки до 2 розділу	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується різноманітністю та складністю, він вимагає від громадян швидкої орієнтації в нових обставинах, відмови від шаблонів у діяльності, мобільного мислення та творчого підходу до розв'язання завдань. Система освіти повинна забезпечити такі умови, які сприятимуть формуванню людей з активною життєвою позицією. Потреба оновлення теорії й практики навчання з метою реалізації потреби суспільства у творчо-активних громадянах спрямувала наш науковий пошук на виявлення змістової сутності творчої активності особистості та детермінант її розвитку.

Сучасне суспільство потребує творчо мислячих людей, здатних створювати культуру, жити в ній і розвивати її. Творчість є актуальною потребою дитинства. Тому в сучасних умовах необхідно не тільки озброїти дитину певною сумою знань, а й виховувати самостійну, творчо розвинену особистість.

Одним із пріоритетних завдань реформування дошкільної освіти є розвиток творчої особистості дитини, хоча його необхідність підкреслювалася протягом усієї історії музичної педагогіки. Сучасні дослідження переконують у тому, що одним з актуальних завдань дошкільної освіти було і залишається формувати і розвивати творчу активність дітей.

Різні психолого-педагогічні аспекти проблеми творчості та розвитку творчої активності вивчали психологи Б. Г. Ананьев, Л. С. Виготський, Е. Г. Голубєва, А. А. Реан, Н. В. Бордовская, Г. С. Костюк, Б. М. Теплов, Д. П. Гілфорд, Е. Г. Еріксон, А. Г. Маслоу, К. Р. Роджерс, Е. П. Торренс, Е. З. Фромм, Л. А. Венгер, О. В. Запорожець, С. О. Ладивір та ін.

Творчу активність визначають: як якість особистості – Н. Ф. Вишнякова, Ш. Ганелін, В. Кузін, О. Матюшкін, Л. Новікова, Г. Шамова; як компонент темпераменту – В. Небиліцин; як особливу потребу

– Л. Божович; як діяльність – А. Люблінская, В. Ротенберг; як міру діяльності – В. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кадилов, Н. Лейтес.

В науковій літературі та практиці дошкільного виховання накопичений чималий досвід розвитку творчої активності. Аналіз цього досвіду засвідчив, що методами формування розвитку творчої активності є: метод уявних ігрових ситуацій (Н. Т. Кириченко, Т. І. Науменко), метод пісеньок-загадок (В. М. Гальченко, В. У. Кузьменко) метод безпосереднього включення в процес музичної творчості (Б. Л. Яворський), метод взаємопов'язаної діяльності педагога і дітей (О. П. Радинова), наочні, словесні і практичні методи (О. П. Радинова), метод імпровізації в процесі гри (Н. О. Ветлугіна), метод організації творчої діяльності (Б. В. Асаф'єв, Б. Л. Яворський).

Проблема розвитку творчості і творчої активності дітей хвилювала в різні часи не тільки відомих педагогів, але й дослідників, мислителів, філософів, науковців. Якщо говорити про творчість дитини, слід наголосити, що діти найчастіше не створюють щось зовсім нове, але створення, відкриття суб'єктивно нового для дитини вже є проявом творчості. Здатність до творчості – це те, що завжди було визначальним у самому феномені людини. Музичне мистецтво носить творчий характер, включаючи в себе композиторську, виконавську, слухацьку, творчу діяльність, в якій найбільшою мірою концентруються естетичні, творчі прояви, можливості для творчого розвитку дітей.

Музично-театральна діяльність є одним із засобів підвищення емоційного тону особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне - актуалізації позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю, переживання радості від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі (Л. В. Артемова, Н. В. Богданова, Т. А. Боровик, Т. В. Вовк, І. Л. Гордієнко, В. В. Литвіненко, Л. П. Лютько, А. В. Мігай, Ю. Г. Новгородська, Н. Н. Хайрутдинова, Ю. Ф. Хриплива та ін.).

Музика дає поштовх для внутрішнього переживання і уяви, а це внутрішнє відчуття викликає бажання передавати музику в дії, міміці, жестах, рухах, співі, грі, створювати нові образи. Однак, незважаючи на вагомий теоретичний та практичний внесок вищевказаних досліджень, в музично-педагогічній практиці бракує спеціальної методики використання музично-театральної діяльності на музичних заняттях з метою розвитку творчої активності дітей дошкільного віку. Потребують подальшого вивчення питання систематизації такого виду діяльності на музичних заняттях у ДЗО. Це зумовило вибір теми магістерської роботи «Розвиток творчої активності дошкільників в музично-театральній діяльності в ДЗО».

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Тема магістерської роботи входить до плану наукової роботи кафедри історії музики та теорії і методики музичного виховання РДГУ «Формування художньої культури молоді: мистецтвознавчий та педагогічний аспекти». Тема магістерського дослідження затверджена на засіданні кафедри історії музики та теорії і методики музичного виховання РДГУ (протокол № 10 від 11 жовтня 2018 р.).

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчої активності дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: музично-театральна діяльність як спосіб розвитку творчої активності на музичних заняттях в ДЗО.

Мета: теоретично обґрунтувати, змодельовати та експериментально перевірити методику розвитку творчої активності дошкільників з використанням музично-театральної діяльності на музичних заняттях в ДЗО.

Об'єкт, предмет і мета дослідження зумовили необхідність розв'язання наступних завдань:

- з'ясувати сутність, структуру творчої активності особистості;
- розкрити основні методи розвитку творчої активності дошкільників;
- розглянути музично-театральну діяльність, її форми та зміст;
- визначити роль музично-театральної діяльності на музичному занятті

у ДЗО;

- розробити рівні та критерії розвитку творчої активності дошкільників, виявити, методи їх діагностики;
- розробити методика розвитку творчої активності дошкільників на музичних заняттях в ДЗО в процесі використання музично-театральної діяльності, експериментально перевірити її ефективність.

Гіпотеза дослідження: музично-театральна діяльність на музичних заняттях у ДЗО підвищить рівень розвитку творчої активності дошкільників, тому що різні форми роботи музично-театральної діяльності (театралізація пісні, театралізація казки, театралізовані ігри та пластичні етюди тощо) сприяють розвитку допитливості, позитивного емоційного ставлення до музичних занять, гнучкості та оригінальності мислення, навичок художньої, пластичної, музично-виконавської, музично-творчої діяльності.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення філософської, психолого-педагогічної, музикознавчої літератури) - для визначення теоретико-методологічних основ дослідження та здійснення педагогічного аналізу проблеми; емпіричних (вивчення, узагальнення і систематизація педагогічного досвіду, аналіз навчальних планів, програм, спостереження, констатувальний та формувальний експерименти) – для з'ясування особливостей розвитку творчої активності дітей; методи математичної статистики – для кількісного аналізу емпіричних даних і доведення достовірності результатів експериментальної роботи.

База дослідження. Експериментально-дослідна робота проведена на базі КЗ «Бабинський дитячий ясла-садок «Казковий світ» Гоцанського району Рівненської області. Усього експериментом було охоплено 60 дітей.

Дослідження проводилося протягом трьох етапів у 2018-2019 роках.

Перший етап – вивчення та опрацювання спеціальної літератури, її аналіз та систематизація.

Другий етап дослідження – розробка рівнів, критеріїв та методики діагностики розвитку творчої активності дошкільників, проведення

констатувального експерименту.

Третій етап – розробка методики розвитку творчої активності дошкільників на музичних заняттях в ДЗО, проведення формувального експерименту, кількісний та якісний аналіз отриманих даних, їх теоретичне осмислення.

Наукова новизна дослідження: уточнено поняття «творча активність дошкільників», яке розглядається як властивість індивіда, що є передумовою успішного виконання ним певних видів діяльності; розроблена класифікація музично-театральної діяльності для розвитку творчої активності дошкільників.

Теоретична значимість дослідження полягає у розробці рівнів, критеріїв та показників рівня розвитку творчої активності дошкільників, діагностичної методики їх перевірки.

Практична значимість дослідження полягає у розробці методики розвитку творчої активності дошкільників з використанням музично-театральної діяльності.

Матеріали дослідження можуть бути використані у практиці музичного виховання в ДЗО, на курсах підвищення кваліфікації музичних керівників, при створенні методичних посібників.

Апробація результатів дослідження здійснювалася в процесі безпосередньої роботи з дітьми старших груп КЗ «Бабинський дитячий ясла-садок «Казковий світ» Гощанського району Рівненської області, участі в науковій конференції РДГУ «Мистецька освіта та розвиток творчої особистості» (26.03.2019 року), тема доповіді «Музично-театральна діяльність на музичних заняттях в ДЗО» (опублікована стаття), а також участі в науково-практичному семінарі «Пластика тіла як технологія самовираження учнів у музичній діяльності» (07.02.2019 р. Рівненська українська гімназія), тема виступу «Засоби пластики тіла для відтворення художнього образу в музиці», шляхом обговорення змісту роботи на засіданнях кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання.

Публікації. Основні положення дослідження висвітлено у публікації «Музично-театральна діяльність на музичних заняттях в ДЗО» [5, с.211-215].

Структура. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (116 найменувань). Основний текст роботи викладено на 90 сторінках, загальний обсяг роботи – 104 сторінки. Робота містить 14 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ В ДЗО

1.1 Зміст і структура творчої активності дошкільника

У філософській, психологічній та педагогічній літературі термін «активність» застосовується як характеристика особистості та її діяльності. У свою чергу, слово «творча» характеризує активність, вказує на її певний характер. Тобто це вже не просто активність, а активність у творчості, до творчості. Якщо активність характерна риса особистості, то творча активність – характеристика творчої особистості, яка не змогла б актуалізувати свій творчий потенціал, реалізувати його у творчій діяльності без енергетичного поштовху творчої активності. Тому вивчати поняття творчої активності в теоретичному та практичному аспектах необхідно через такі поняття, як творчість, активність, творча діяльність, творча особистість, творчий потенціал, творчі здібності. Тільки таким чином можна досягнути глибинну сутність досліджуваного поняття, виявити корені, джерело його походження та детермінанти його розвитку. Поняття творчої активності сформувалось у процесі розроблення поняття активності. Тому воно є видовим по відношенню до родового поняття активності. Найбільш широко поняття творчої активності висвітлюється в сучасній психолого-педагогічній літературі [103, с.84].

Творчість, за визначенням С. У. Гончаренка, є продуктивною людською діяльністю, здатною породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини. Тому на всіх щаблях школи (початкової, середньої, вищої) слід звертати особливу увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості

творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань [27, с.326].

Л. О. Хоркава та Р. В. Хоркавий дають визначення поняття «творчість у музиці»: «створення музики (композиції); композиторська творчість; творчий процес (вид художньої діяльності); взагалі – діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей, на відкриття (художнє чи наукове), на творчі знахідки (художнє відкриття)». Творчий процес в музиці – це діяльність композитора (чи виконавця), пов'язана з напруженням усіх психічних і фізичних сил в будь-яких ділянках вільної людської праці по створенню нових духовних цінностей, котрі мають громадянське значення. Існують поняття «художня творчість», «народна творчість», «виконавська творчість» (виконання музики), «педагогічна творчість». Розрізняють: творчість музиканта, або музична творчість (композитора, співака, виконавця-інструменталіста, диригента), творчість хореографа, творчість естрадного актора (конферансьє, читця), творчість режисера (в театрі чи кіно), творчість актора, творчість педагога. Музикант-педагог повинен привчати своїх учнів до творчих пошуків. А для цього він сам має бути людиною одержимою, воістину творчою [104, с.347].

Активність особи в музичному навчальному закладі Л. О. Хоркава та Р. В. Хоркавий розглядають як активність і педагога, і учня. Активна особа (хай це учень і педагог) здатна діяти свідомо, цілеспрямовано, спроможна перетворювати саму себе, часто схильна до творчості, вміє спілкуватися з будь-ким. Така людина вміє послідовно відстоювати свої погляди. Вона ініціативна, принципова, діловита. У неї завжди активна життєва позиція [104, с.26].

Активність особистості, як стверджує С. У. Гончаренко, – це «здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні.

Інтегральна характеристика активності особистості – активна життєва позиція людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність. Активність учнів у навчанні – дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, яка сприяє вихованню в учнів ініціативності і самостійності, міцному і глибокому засвоєнню знань, виробленню необхідних умінь та навичок, розвитку в них спостережливості, мислення й мови, пам'яті й творчої уяви» [27, с.21].

Загалом існує надзвичайно широкий діапазон поглядів на інтерпретацію змістової сутності творчої активності особистості.

На формування творчої активності, як вважає І. Д. Бех, великий вплив мають зовнішні фактори: соціальне середовище, умови освіти, навчання, виховання. Відомо, що творча активність особистості найкраще виявляється в екстремальних ситуаціях, ситуаціях успіху та свободи. І. Д. Бех стверджує: «За надмірної регламентації поведінки, коли дитина вже має відповідні можливості самостійної регуляції поведінки, але її дії обмежуються, пригнічується творча активність дитини: вона стає безініціативною, чекає вказівок ззовні і звикає орієнтуватись тільки на них» [9, с.115].

Л. Б. Єрмолаєва-Томіна, проаналізувавши праці С. Арієті, Є. Девіс, Ф. Фарлей, погоджується з визначенням творчої активності як пошукової, перетворювальної активності особистості, що не стимулюється ззовні й ототожнюють її з креативністю [34, с.111-130].

Р. А. Нізамов розглядає творчу активність як складне ставлення людини до дійсності, як комплекс якостей людини, де взаємодіють інтелектуальні, вольові, емоційні процеси; як прагнення проникнути в суть речей, застосувати нові прийоми подолання перешкод, здібність вносити елементи новизни у способи виконання завдань та розв'язання завдань. [68, с.6].

Е. К. Сет вважає, що творча активність – це сплав емоційних, вольових, інтелектуальних якостей людини, які виявляються в ініціативності, самостійності, емоційній чутливості, вольових, цілеспрямованих діях, свідомості вчинків. Основа цих якостей – яскрава особистість, яка має свою думку і своє ставлення до будь-чого [94, с.201].

Т. Б. Волобуєва трактує творчу активність учня як мобілізацію його інтелектуальних, вольових і фізичних сил на створення в процесі навчання нового продукту, що відрізняється від відомих йому раніше [22, с.190].

Д. Г. Іванова стверджує, що творча активність молодшого школяра у різних видах діяльності виявляється у пошуку нового, ініціативі та самостійності у виборі об'єкта діяльності й у процесі її здійснення, в оригінальності способів та результатів цієї діяльності, а також в умілому використанні знань, умінь і навичок, в умінні бачити нові завдання у звичному, щоденному [41, с.208].

С. В. Діденко характеризує поняття творчої активності як більш-менш стійке утворення динамічного характеру, яке є не окремою рисою особистості, а її інтегральною якістю, яка складається з цілого комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних особливостей, які дають людині змогу творити у будь-якому виді людської діяльності і виявляються як самодіяльність у вільній, свідомій, ініціативній внутрішньо необхідній діяльності [30, с.156].

Н. Л. Біла зазначає, що творча активність є цілісною якістю особистості, яка спрямована на перетворення діяльності. Вона є не відокремленою групою вмінь та навичок, а цілісним формуванням якостей, що визначають ідейну зрілість особистості, її моральну позицію, високий рівень загальної культури, активну виконавську діяльність і методичну підготовку [6, с.212].

О. К. Ковальов вважає, що творча активність – це психологічний вияв особистості в тій чи іншій творчій діяльності. Самостійність же визначає характер участі в такій діяльності [46, с.167].

О. В. Лобова визначає творчу активність як сталу і водночас динамічну інтегративну особистісно-діяльнісну характеристику, що спрямовує людину на перетворювальну діяльність та забезпечує творчий рівень цієї діяльності завдяки єдності двох основних структурних елементів: творчо орієнтованої мотиваційної сфери та творчих здібностей, які є своєрідним підґрунтям творчої активності [59, с.220].

До структури творчої активності Л. Б. Єрмолаєва-Томіна відносить основні компоненти творчості, а саме: самостійність вибору об'єкта мислення, вихід за межі завдання, перетворення завдання і стимулу [34, с.111].

С. В. Діденко на основі дослідження естетичної оцінної діяльності молодших школярів виділяє такі структурні компоненти творчої активності: аксіологічний, емоційно-перцептивний, гносеологічний, праксеологічний. У запропонованій структурі між першими трьома компонентами домінують координаційні зв'язки, в той же час аксіологічний компонент інтегрує всі інші, надаючи їм творчого характеру [30, с.156].

До складу музично-творчої активності дітей, на думку Н. Ф. Вишнякової, входять: емоційне сприймання, комбіноване уявлення, музично-слухові уявлення [18, с.16].

Для творчої активної особистості характерна домінанта на майбутнє. Суцце і минуле є базисом для майбутнього, без майбутнього життя згасає. І майбутнє, і творчість містять елементи несподіваності, непередбачуваності, незапрограмованості, імпровізації. Визначальною рисою творчої активності є самоорганізація особистості у пошуку нової інформації для неординарного вирішення різних проблем. Стимулами та мотивами творчо-пошукової активності у розв'язанні суперечностей і проблем стають емоції успіху, потреба у самоствердженні, а також посильність завдання та необхідність його вирішення.

І. М. Коган вважає, що суб'єкта у творчий пошук втягує будь-яка проблемна ситуація, тому її значення для формування творчої активної

особистості важко переоцінити. Творча активність під час пошуку викликає специфічний психічний стан, який характеризується «високим динамізмом емоційних переживань, спрямованістю на істину, мисленнєвою активністю, рівень яких визначається ступенем суб'єктивної значущості, пізнавальної привабливості й складності проблеми» [47, с.138–146. с.145].

С. Д. Смірнов вбачає чотири напрямки розвитку активності: за співвідношенням внутрішньої і зовнішньої організації причин активності – вісь міри ініціативності: від пасивності через реактивність до абсолютно спонтанної активності; зростання часових проміжків між початком впливу та його результатом; від адаптації до перетворення, до збереження і розвитку внутрішньої визначеності; інтенсивність активності як міра руху, енергії, реальної або потенційної зміни і розвитку [92, с.23–25].

Творча активність, на думку О. Л. Яковлевої, виявляється у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів, прагненні до оволодіння новими знаннями, способами діяльності, мобілізації вольових зусиль на досягнення мети творчості. Творча активність проходить через всі стадії творчого процесу: внутрішня активність, розвиваючись і трансформуючись у продуктивних діях, стає результатом творчої діяльності. Для розвитку творчої активності необхідно розвивати нові, ефективні й аутентичні емоційні синдроми, тобто «емоційну креативність». При цьому креативність емоцій розуміється як творчий акт, а аутентичність емоційної реакції – як відповідність потребам, цінностям та інтересам суб'єкта [115, с.25].

В. О. Холоденко підкреслює, що творча активність – це наполеглива, напружена, енергійна діяльність, що виявляє сутність творчості, а творчість є вираженням найвищої активності. Не кожна діяльність є активністю, а творча активність, насамперед, є ознакою суб'єкта діяльності, а не її самої. Творча активність є складовою частиною особистості, яка реалізується через діяльність і задає її динамічні межі. Тому її можна розглядати і як якість особистості, і як процес, і як результат.

В. О. Холоденко визначає структуру творчої активності: мотиваційний, афективний та поведінковий компоненти. Мотиваційний компонент у структурі досліджуваного поняття відіграє вирішальну роль, адже мотиви є рушійною силою будь-якої діяльності особистості. Він відображає спрямованість людини на творчість: наявність потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності (як до процесу, так і до результату). Афективний компонент характеризується емоційною сприйнятливістю особистості і передбачає багатство емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, інтенсивність емоційних реакцій, чутливість, вразливість, здатність до емпатії. Поведінковий компонент включає пізнавальні можливості суб'єкта, вольову регуляцію дій та результативність творчих процесів. Когнітивне наповнення творчої активності виявляється в ініціативному пошуку особистістю нової інформації, шляхів та засобів самовираження, виході за межі завдання, здатності мислити образами, гнучкості мислительних процесів, здатності мислити нестандартно, неординарно вирішувати проблеми. Вольова організація особистості полягає в цілеспрямованості зусиль та наполегливості у долатті труднощів, витримці та володінні собою, довготривалій концентрації у процесі творчості та доведенні початої справи до кінця. Результативність творчих процесів складають творча переробка інформації та усвідомлення особистісно значущого у процесі її інтерпретації, а також утворення продукту творчості. [103, с.86-87].

Про продукти дитячої творчості говорить Н. О. Ветлугіна: творчі пізнавані процеси матеріалізуються, набувають наочності, якщо аналізуєш творчу продукцію і спостерігаєш процес її створення дитиною. Ці творчі процеси не раз описувалися при характеристиці переживань художників, поетів, музикантів у момент творчості. Мабуть, слід замислитися над тим, коли виникають зародки цих переживань, чи супроводжують вони музичну діяльність дітей у дошкільному дитинстві. Можна припустити, що вони

збагачують думки, почуття дитини і різнобічно її розвивають. Але чи правомірні ці переживання для маленьких дітей, яка їхня сила й доза? [17, с.84].

Аналіз продуктів дитячої творчості, з точки зору Н. О. Ветлугіної, свідчить про власні якості дитини, її нахили, інтереси й здібності. Творча діяльність здатна перетворююче впливати на особистість дитини.

Н. О. Ветлугіна довгий час вивчала творчість дошкільників у контексті питання музикальності, музичні здібності, музична діяльність, тому здійснила аналіз різноманітних зарубіжних методик творчого розвитку. Вона описує досвід американських педагогів, обґрунтували необхідність дитячої творчості, дали їй характеристику, показали місце і співвідношення її з різними видами музичної діяльності. Автори праць конкретно описують музично-творчу діяльність дітей, що перебувають на різних вікових ступенях: у ранньому дошкільному віці, в дитячому садку та елементарних школах, тобто характеризують творчі прояви дітей віком від 2 до 8 років. Під творчим вираженням Джемс Марселл розуміє особисту музичну ініціативу, повне й щире захоплення та ототожнення себе з музичною діяльністю, щоб інші відчували у виконанні це внутрішнє переживання і ставлення.

Музично-творчі прояви маленьких дітей на ранній стадії розвитку незначні. Вони можуть виявитися в імпровізації мелодії, стимулом створення якої є малюнки, слова, вигадані дитиною, який-небудь випадок із життя. Інші діти слухають і повторюють цю мелодію. Трохи пізніше дітям можна запропонувати закінчити (дотворити) цю мелодію, яку розпочав вихователь. Можливі й завдання додому – дитина повинна придумати свою пісню.

Д. Марселл характеризує музичну творчість дітей не тільки з боку її зовнішніх результатів, а й з боку внутрішніх особливостей творчого вираження, яке саме й надає цінності цій діяльності. Він визнає роль керівництва дорослого, яка має полягати у стимулюванні уяви дитини за допомогою картин, розповідей та ін. Разом з тим, він накреслює й конкретні

методичні прийоми прямого застосування можливих моделей твору, створених дорослими.

У більшості книжок американських педагогів під дитячою музичною творчістю автори розуміють здатність самовиражатися в усіх видах музичної діяльності, в тому числі й продуктивній. Остання характеризується такою результативністю, як складання мелодій, вільне виявлення настрою в русі під впливом музики, оркестровка п'єс і т. ін.

Теоретична основа тлумачення поняття «дитяча творчість» будується на визнанні наявності в дітей вроджених задатків, які належно й спонтанно виявляються в діяльності дітей. У ранньому дитинстві вже складається так звана вільна творчість, яка згодом стане діяльністю, що відповідає горезвісним принципам «абсолютної свободи творчості». При цьому підкреслюється значення вроджених інстинктів, перебільшується роль несвідомих потягів і прагнень [17, с.85-86].

Існують думки про неможливість творчості в масовому музичному вихованні, бо до творчості здатні лише обдаровані діти. «Психологічні дані, – пише Б. М. Теплов, – свідчать про те, що остання думка не справедлива і що раннє залучення дітей (і не лише особливо обдарованих) до творчості, а не тільки до «сприймаючої» діяльності дуже корисне для загального художнього розвитку, цілком природне для дитини і цілком відповідає її потребам та можливостям» Б. М. Теплов вважає, що для деяких видів діяльності творчість значно природніша, ніж сприйняття (наприклад, гри-драматизації) [95, с.16-17].

У виховному процесі часто потреба дитини у творчій самореалізації, природній активності гальмується через педагогічну позицію щодо дитини як об'єкта виховного впливу. Така позиція, вважає Т. О. Піроженко: «різко знижує потребу дитини у самоактивності. Адже, якщо дитина не бере участі у процесах цілепокладання, то вона може реагувати на дії педагога лише відповідним чином – через слухняність». Формування самостійності гальмується, оскільки заблоковані ситуації співучасті у створенні задумів,

намірів, прийнятті рішень, в яких педагог і вихованець будують стосунки за принципом особистісної рівності. Можна спостерігати ситуацію, коли дитина відсторонена від формулювання завдань, цілей, коли малюк не обговорює можливі варіанти й хід розвитку подій у групі, коли його не залучають для обговорення мети спільно намічених і реалізованих справ, результатів. Межі прояву і розгортання активності особистості у такій ситуації надзвичайно звужені, що погрожує порушеннями психічної життєдіяльності дитини.

Що цінність актуалізованого почуття дорослішання саме у тому, на думку Т. О. Піроженко, що воно спонукає дитину звертатися до свого внутрішнього світу, оцінювати свої позитивні досягнення і невикористані можливості, вибудовувати індивідуальну програму життєдіяльності на близькому і більш віддалену перспективу. Саме особисте ставлення, прийняття, активне присвоєння, прагнення до самостійного пошуку нового лежать в основі успішного засвоєння дитиною знань, способів дій, норм поведінки.

Творче ставлення дитини до діяльності, як зазначає Т. О. Піроженко, є одним з найголовніших чинників, що сприяють її успішності у навчальній, трудовій і будь-якій іншій діяльності. У становленні та закріпленні особистого активного, творчого ставлення до навколишнього світу визначальну роль відіграють уявлення дитини про себе та свої можливості. І в цих уявленнях віддзеркалюється рівень (репродуктивний чи творчий) сформованості всіх специфічно дитячих видів діяльності – ігрової, пізнавальної, образотворчої, тобто характеристики способів пізнання та відображення дитиною картини світу [74, с.8-9].

О. В. Костюченко підкреслює, що об'єднання чуттєвого досвіду з фантазією не лише настовхує дитину на творчість, а й дуже позитивно відбивається на її особистості: дитина впевнюється у своїх силах, вона відчуває радість від думки про те, що вона стає суб'єктом певної діяльності, що її «твір» позитивно оцінюється оточуючими, а отже, в неї зростає віра у себе, що є однією з найважливіших рис особистості. З іншого боку, акцент у

розвитку творчого потенціалу дітей повинен бути на дивергентному мисленні [49, с.47-57].

Таким чином, можна зробити висновок, що творча активність – складова частина творчого потенціалу. Вона народжується у неповторному сплаві емоцій, інтелекту, волі, характерологічних особливостей особистості. Творча активність мотивована внутрішньою потребою у творчості, базується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Вона виявляється, розвивається і формується у процесі творчої діяльності, у доланні суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода.

Творчу активність визначають: як якість особистості – Н. Ф. Вишнякова, Ш. І. Ганелін, В. С. Кузін, О. М. Матюшкін, Л. В. Новікова, Г. Д. Шамова; як компонент темпераменту – В. Д. Небиліцин; як особливу потребу – Л. І. Божович; як діяльність – А. Люблінская, В. С. Ротенберг; як міру діяльності – В. І. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кадилов, Н. С. Лейтес. Це є основні підходи до розуміння досліджуваного феномена.

Також питання творчої активності досліджували: Л. Б. Эрмолаєва-Томіна, Р. А. Нізамов, Е. К. Сет, Т. Б. Волобуєва, Д. Г. Іванова, С. В. Діденко, Н. Л Біла, О. К. Ковальов, О. В. Лобова, Н. Ф. Вишнякової, І. М. Коган, С. Д. Смірнов, Е. Л. Яковлева, І. Д. Бех, В. О. Холоденко, О. Н. Ветлугіна, Т. О. Піроженко, Л. П. Міщиха, О. В. Костюченко, Дж. Уолтерс і Х. Гарднер, та багато інших.

У структурі творчої активності є: мотиваційний компонент, який відображає спрямованість людини на творчість, наявність потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності; афективний (емоційний) компонент, який характеризується емоційною сприйнятливістю особистості і передбачає багатство емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, інтенсивність емоційних реакцій, чутливість, вразливість, здатність до

емпатії; поведінковий (діяльний) компонент, що включає пізнавальні можливості суб'єкта, вольову регуляцію дій, та результативність творчих процесів (В. О. Холоденко).

1.2. Методи розвитку творчої активності дошкільників

Розвиток особистості – процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації і виховання. Маючи природні анатомо-фізіологічні передумови до становлення особистості, дитина в процесі соціалізації вступає у взаємодію з навколишнім світом, оволодіваючи досягненням людства. Оволодіння діяльністю у дитини реалізується в її діяльності за допомогою дорослих, тим самим процес виховання є провідним у розвитку її особистості. Розвиток особистості відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів, притаманних даній особистості. Як передумова і результат розвитку особистості виступають потреби.

Метод (грец. шлях дослідження чи пізнання) – це спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта. З розвитком науки відбувається розвиток і диференціація методів, що призводить до виникнення вчення про методи - методології. В науковій методології поєднуються в історично визначеній формі об'єктивні і суб'єктивні моменти людської діяльності [27, с.326].

Н. Реброва вважає, що формування у дітей музично-рухових творчих здібностей є одним із програмних завдань музичного виховання у дошкільному закладі. Музично-рухову творчість традиційно розглядають як засіб передачі музично-ігрового образу за допомогою рухів у музичних іграх, як самовиявлення дитини в імпровізації танцювальних елементів, складання дитиною простих танцювальних етюдів та композицій.

У наш час інформаційних технологій діти багато часу проводять перед екранами моніторів та телевізорів, а отже – мало рухаються. Тому, доцільно приділяти увагу руховій діяльності малюків і під час музичних занять у дошкільному навчальному закладі.

Зараз нікого не треба переконувати у тому, що творча людина значно цікавіше живе і більш повноцінно працює. А основи творчої ініціативи, головними показниками якої є швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість, закладаються ще у дошкільному дитинстві. Творчу ініціативу дітей можна розвивати і через музичну рухову діяльність.

Музично-рухову творчість можна умовно поділити на «творчість – відтворення» та «творчість – винахід». Перше поняття передбачає індивідуальну манеру передачі музично-пластичних образів, друге поняття – створення власних музично-пластичних образів шляхом свідомого поєднання, комбінування вже відомих хореографічних елементів, а також вигадкування нових.

У процесі формування музично-рухових здібностей дошкільників розвивається їхня творча уява, ініціативність і вигадливість. Діти створюють цікаві композиції рухів, власні ігри та танки. Для цього вони використовують різноманітні засоби – не лише хореографічні рухи, а й мовлення, міміку, спів тощо. Діти проявляють свою креативність у бажанні знайти індивідуальне вираження, придумати щось своє, виступити з номером на публіку. Але спочатку діти мають накопичити навички і вміння, які згодом зможуть використати у своїй творчості.

Оскільки рухи дітей молодшого дошкільного віку під музику ще недостатньо узгоджені, насамперед потрібно працювати над розвитком у дітей відчуття ритму, вчити їх рухатися відповідно до характеру музичного твору. В цьому допоможе налаштування малюків на ігровий образ, що відповідає музиці («літають пташки», «скачуть коники», «гуляють

ведмедики»). Рухи танку чи гри потрібно виконувати разом з дітьми. Намагатися, щоб показ був виразним, емоційним.

Також звертати увагу дітей на те, що під певну музику можна танцювати, а під іншу – ходити. Надаючи їм можливість самостійно це визначити (увімкнути аудіозапис танку, а потім маршу – діти самостійно змінюють рухи).

Навчати малюків виконувати рухи з предметами: з прапорцями діти крокують, кубиками – відтворюють ритм: ховають і знаходять їх; з хустинками – танцюють і т. д. Часто застосовують музичні іграшки, дитячі музичні інструменти: дзвоники, брязкальця, музичні молоточки.

У дітей молодшого дошкільного віку координація рухів розвинена недостатньо: вони ходять, переважаючи з ноги на ногу, хилять голову, погано бігають і стрибають. Характерна риса психіки дітей цього віку – це швидке збудження і повільне гальмування. Діти уповільнено реагують і на музичні, і на словесні сигнали. Тут педагогу слід проявити свою виваженість та терплячість. Це дасть змогу в процесі музичних занять виробити у дітей стійкий інтерес до музичних ігор і танців.

Особливу увагу потрібно приділити формуванню вміння дітей разом починати і закінчувати рухи під музику. Діти із задоволенням танцюють у школі, у парах і поодиноці. Вони вже можуть виконувати: оплески, танцювальний біг, вправу «каблучок», притупи, вправу «пружинка», розведення рук, змахування хустинкою.

Спершу потрібно правильно і чітко показати дітям певний рух, повторити його, за потреби. А тоді, коли діти намагаються відтворити цей рух самостійно, робити вказівки. Намагатися говорити з дітьми емоційно і виразно.

З часом у дітей накопичується безпосередній досвід, запас конкретних уявлень. У фізичному плані теж є зміни: виробляється постава, хода. На заняттях з дітьми середнього дошкільного віку потрібно вчити їх точніше виконувати завдання, свідомо виправляти свої помилки, розвивати їхню уяву,

спостережливість, ініціативу та самостійність під час виконання завдання. Тільки на початку розучування хореографічної вправи використовувати власний показ, а потім намагались діяти лише вказівками, чіткими та виразними нагадуваннями. Діти цього віку можуть виконувати такі рухи: ставити ногу на п'ятку, носок; притупувати однією ногою або тупотіти двома; виконувати напівприсідання; плавно піднімати руки вгору, в сторони; йти спиною назад; кружляти у парах.

Характерною особливістю старших дошкільників є прагнення до більшої самостійності в іграх, танках, до точності виконання рухів. Діти цього віку здатні виявляти творчу ініціативу, вносити у танок чи гру своє доповнення. На заняттях із старшими дошкільниками потрібно ввести роботу в двох напрямках: поглиблювати емоційне сприйняття дітьми музики і збагачувати їхні рухові навички. Музично-руховий навчальний матеріал ускладнювати, ставити нові вимоги до його виконання: чітко і виразно виконувати рухи, швидко переходити від одного руху до іншого.

Складати також танцювальні розминки для дітей з різних рухів. Це, зокрема: підскоки з просуванням уперед та назад; кружляння з підскоком; прямий та боковий галоп; змінний крок; крок польки; приставний крок із присіданням; крок із притупуванням; «бігунець»; «колупалочка»; потрійні оплески; елементи сучасних танцювальних рухів.

Отже, музичні рухи – сприятливе підґрунтя для творчості дітей. Вони синтетичні за своєю природою, адже включають різні елементи: танок, гімнастичні рухи, імітаційні рухи тощо. Головне, щоб супроводжуючи музику, музичні рухи виражали її образний зміст [86, с.28-30].

Мовленнєві вправи – ритмічні декламації віршованого або прозаїчного тексту, – зазначає С. Бойченко, – ефективна форма творчої роботи з дітьми. Застосовувати мовленнєві вправи у навчанні музики запропонував у свій час Карл Орф. Він помітив, що мовлення та музика мають спільні засоби виразності.

Для музичного виховання дитини мовленнєві вправи мають неабияке значення, оскільки музичний слух розвивається у тісному зв'язку зі слухом мовленнєвим.

Кожна мовленнєва вправа передбачає засоби виразності: ритм, звуковисотний рисунок, темп, регістр (низький, високий, фальцетний), тембр (у тому числі шепіт), динаміку, штрихи, фактуру, форму тощо. Так дитина, виконуючи мовленнєву вправу, має змогу досягнути глибини та різноманітність інтонацій і пов'язати їх із музикою.

Мовленнєві вправи розвивають у дітей відчуття ритму, інтонаційний слух, тембровий слух, чітку дикцію, створюють передумови для музичної імпровізації.

Творчий пошук у мовленнєвому музикуванні відбувається за рахунок варіювання ритмічного малюнка, зміни тембрів, фактури, форми – від простого повторення фрази до імітаційно-поліфонічних побудов. У цілому мовленнєві вправи дуже важливі для ознайомлення дітей з музичними формами (фраза, речення, строфа, заспів-приспів, рондо, варіації). Ці форми у мовленнєвих вправах діти добре відчують і часом можуть відтворювати їх в інструментальних формах музикування.

Мовленнєве музикування, насамперед, передбачає ігри фонемами, складами. Так поступово формується «активний словник», який надалі діти використовуватимуть для імпровізації.

Діти з легкістю та натхненням сприймають і запам'ятовують звукову нісенітницю, так звані тарабарські рими (ані-бані-барабані; трікі-трілі, трілі-трон; мислі-маслі-кумпа-телі, ені-бені-раба тощо). Джерелом таких текстів є дитячий фольклор, зокрема: лічилки, забавлянки, прозивалки, заклички, скоромовки.

Саме такі тексти природно поєднуються з різними ігровими ситуаціями, тож дають змогу педагогу творчо працювати з дітьми. Обираючи текст, педагогу слід звертати увагу не лише на його ритмічну складову, а й на

змістовну. Утім, ідеальним текстом для дитячого музикування буде такий, що одразу зацікавить дітей.

Для того щоб словесний текст перетворився на матеріал для мовленнєвого музикування, потрібно: рівно, метрично декламувати текст; ритмізовано вимовляти окремі слова, ланцюжки слів тексту.

Ритмічний рисунок закладений у словах або фразах, діти добре відчують і зазвичай легко відтворюють: можуть його проплескати, відтворити на шумових музичних інструментах тощо. Крім того, ритмічний рисунок словесного тексту у мовленнєвих вправах дає змогу дітям краще запам'ятати, а згодом – втримати правильний музичний ритмічний рисунок

Словесна фантазійна гра спонукає дітей до спонтанної винахідливості, кмітливості, появу активності сприйняття та швидкості реакції. На початковому етапі дитяча мовленнєва імпровізація може виражатися у додаванні нового слова, ритмічний рисунок якого пасує до заданої моделі, а з часом – в утворенні різноманітних комбінацій ритмізованих ланцюжків слів. З невеличкого тексту разом з дітьми можна створити достатню розгорнуту композицію, складність якої залежатиме від можливостей дітей.

Однією з художніх форм мовленнєвого музикування є ритмодекламація – виразне читання, вимовляння тексту, що супроводжується відтворенням його ритмічного малюнка. Дошкільникам та молодшим школярам найзручніше відтворювати ритмічний рисунок «озвученими» жестами або грою на шумових ударних інструментах.

Ритмодекламація буде більш яскравою та чіткою, якщо вона звучатиме під акомпанемент «живої» музики (наприклад, фортепіано), а не під фонограму. Так у процесі «живої» гри педагог може гнучко редагувати інтерпретацію ритму декламації дітьми, спонукати дітей до створення різних її варіантів, спрямовувати дітей до кращого результату, адже ритмодекламація – насамперед, творчий процес.

Пластична театралізація – у цій формі мовленнєвого музикування передбачено пластичні (пантомімічні, театралізовані) відображення

словесного тексту спонтанну жестову імпровізацію та імпровізацію поз. Це сприяє індивідуальній інтерпретації художнього образу дітьми, їхньому емоційному самовираженню. В окремих випадках пластичні ідеї дітей педагог може скоректувати власними «заготовками».

У цілому мовленнєві вправи дають змогу дітям усвідомити багатство і різноманітність музичних ритмів та інтонацій, готують їхній голосовий апарат до співу. Зрештою, мовленнєві вправи є містком для самостійних дій дітей у процесі музичної імпровізації [14, с.9-10].

М. І. Пономаренко, Г. І. Шихова пропонують використовувати інсценізації пісень, адже вони вимагають від дитини вміння наслідувати голос різних тварин, птахів, передавати характерні ознаки рухів, розвивають творчі артистичні здібності [75, с.4].

Р. С. Амлінська підкреслює, що на музичних заняттях у дошкільних закладах використовуються різноманітні музичні іграшки, які дають дитині змогу акомпанувати собі під час співу, грати в оркестрі, ансамблі.

У 2-3 роки малютам потрібні іграшки з мелодійним звучанням короткої музичної фрази типу органчиків. Під час танців або слухання музики дітям дають дудочки чи бубон. Слід зауважити, що із санітарно гігієнічних міркувань дудочки не рекомендуються для колективного користування. Їх купують для кожної дитини або роблять не озвучені дудочки з цупкого паперу для кожного заняття.

Діти четвертого року життя ритмічно проплескають нескладну вправу чи знайому пісню у долоні або грають на бубні, барабані, трикутнику, брязкальцях. Бажано такі вправи виконувати з кожною дитиною індивідуально.

Так, вихователька просить одну дитину, потім іншу повторити слова пісні, плескають в долоні так само, як це робить вона. Вправу виконують повільно. Згодом плескання в долоні замінюють ударним інструментом іграшкою.

На п'ятому році життя діти починають вчитися грати на металофон. Для цього музичний керівник відводить час у другій половині дня або після групових музичних занять з розрахунком 5-7 хвилин для кожної дитини. На першому занятті він розповідає про інструмент, грає на ньому і співає. Кілька занять присвячує виробленню навичок тримання паличок і видобування звуку, щоб удар був легкий, а звук – дзвінкий. Потім музичний керівник співає ноту *мі* пропонує дитині вдарити по відповідній пластинці. Для закріплення грають вправу-пісню «Ми йдемо з прапорцями» О. Тилічєєвої, побудовану на одній ноті. Далі вивчають ноту *ре*, граючи російську народну примовку «Сорока» в обробці Т. Попатенко.

Діти продовжують грати і на ударних інструментах-іграшках без визначеної висоти. Ритмічні рисунки музичних творів, що їх за програмою діти слухають, співають, танцюють, вони виконують на бубні, барабані, брязкальцях або плескаючи у долоні. Під час розучування пісень дітей контролюють, групуючи їх по двоє-четверо.

У цьому віці діти починають виявляти елементи творчості. Під час проведення музичних та музично-дидактичних ігор, танців, гри на музичних інструментах-іграшках дітям дають можливість імпровізувати, що розвиває їхні творчі здібності.

На шостому році життя дитина разом з музичним керівником індивідуально вивчає такт або кілька тактів музичного твору. Потім дітей об'єднують в ансамблі. Добираючи вправи для музичних інструментів іграшок, музичний керівник поступово ускладнює завдання. Наприклад, пісня Я. Степового «Дрібушечки» рекомендована за програмою для розспівування, і діти її добре знають. Кожний такт пісні починається з сильної долі – ноти *ля*. Для того, хто починає грати, це дуже важливо. Музичний керівник вчить дітей ударяти пластинку металофона, яка відповідає звуку *ля*, на сильний долі. Таким чином, знайому пісню використовують як вправу.

Крім мелодичного ансамблю, можна створити шумовий ансамбль. Складаються такі ансамблі з ударних інструментів-іграшок. До шумового ансамблю іноді вводиться будь-який мелодичний інструмент [1, с.18-20].

Життєвий досвід дитини, уявлення про навколишній світ покладено в основу сюжетних рухливих ігор. Із оповідей про дорослих, з телепередач, із спостережень навколишнього життя дошкільнята дізнаються про поведінку тварин та птахів, а потім, під час гри, відтворюють рухи, характерні для того чи іншого образу.

Правила цих ігор тісно пов'язані з їхнім сюжетом. Наприклад, «зайці» тікають, а «вовк» наздоганяє; «бджілки» сідають на «квіточки», «літають» тощо. Більшість сюжетних ігор колективні, і дитина привчається діяти організовано, як того вимагають правила.

Для ігрових вправ (несюжетних ігор) характерна конкретність рухових завдань відповідно до вікових особливостей та фізичної підготовки дітей. Якщо в сюжетних іграх основну увагу гравці спрямовують на створення образів, досягнення певної мети і точне виконання правил, що часто призводить до ігнорування чіткості при виконанні рухів, то під час ігрових вправ дошкільнята повинні бездоганно виконувати основні рухи (влучати м'ячем у ціль, пролізати в обруч та ін.). Тому ці вправи використовують здебільшого для вдосконалення певних рухів. Дозування їх у ігрових вправах, на відміну від сюжетних ігор, визначають конкретніше.

Оскільки ігрові вправи та сюжетні ігри використовують у всіх вікових групах, то організація і методика їх проведення має багато спільного.

Більшість рухливих ігор доступні й корисні дітям різного віку. Перш ніж підібрати гру, встановлюють конкретне педагогічне завдання, враховують вікові особливості дошкільнят, фізичну підготовленість, місце й час проведення. Якщо, наприклад, ставиться завдання удосконалити навичку ритмічного бігу, підбирають такі ігри, де цей рух є основним («Біжіть до мене»).

Залежно від підготовленості дітей правила гри можна спростити або трохи ускладнити. Наприклад, у грі «У ведмедя в бору» замість одного «ведмедя» призначають двох, що ускладнить дії гравців і вимагатиме від них більшої уваги.

Вихователь (музичний керівник) повинен старанно підготуватись до проведення гри: вивчити правила, вірші та пісні, що її супроводять. Перш ніж розпочати гру бажано зацікавити нею дошкільнят. Наприклад, готуючись до проведення гри «Пташки і кіт», вихователь під час прогулянки звертає увагу дітей на котика, який легко ходить, бігає та стрибає, або на пташок, що дзьобають зернятка, швидко літають тощо.

Під час пояснення гри дітей розташовують так, щоб кожний добре бачив та чув вихователя. В іграх із шикунням у коло вихователь стає з дітьми в коло. Якщо гра починається із руху врозтіч, дітей зручніше шикувати біля себе у півколо, щоб усім було добре бачити і чути вихователя. Не рекомендується перед поясненням правил гри розставляти дітей обличчям до сонця чи іншого джерела світла, тоді гірше видно і розсіюється увага. Пояснення має бути виразним, дохідливим, конкретним, розкривати найголовніше. Довге, нечітке пояснення стомлює дітей, у них зникає інтерес до гри.

Для кращого засвоєння гри, особливо у молодших групах, рекомендується найскладніші моменти пояснювати жестом і показом деяких рухів. Перед цим бажано нагадати дітям, як треба бігати, стрибати, лазити, кидати тощо. іноді основний рух можна виконати кілька разів до початку гри.

Важливий момент у проведенні гри – вибір одного або кількох ведучих. Їхні ролі можуть бути різні: наздогнати того, хто тікає, упізнати голос того, хто підходив, та ін. Виконання обов'язків ведучого має виховне значення і сприяє активності та формуванню організаторських навичок у дошкільнят. Бажано, щоб у ролі ведучого протягом року побували всі діти групи.

Ігрова діяльність захоплює дошкільнят, вони не відчують втоми, і тому важливо своєчасно припинити гру або знизити інтенсивність рухів.

Закінчувати гру треба своєчасно (оптимальне повторення гри три-п'ять разів). Закінчення гри не повинно бути несподіваним для її учасників, щоб не викликати в дітей негативну реакцію. Коли гра не має певного закінчення, вихователь (музичний керівник) може припинити її після зміни ведучого.

Після закінчення гри підводять її підсумки. Повідомляючи результати, варто вказати окремим дітям (командам) на допущені помилки та негативні сторони їхньої поведінки. Обов'язково треба відзначити дітей, які активно грали, точно дотримувались правил, виявляли творчу ініціативу [19, с.4-8].

Рухлива гра з музичним супроводом викликає у дітей більший інтерес і проходить значно жвавіше, стверджує Е. С. Вільчковський. Підбрана музика повинна відповідати віку дітей, особливостями їхнього сприйняття, рівню музичної підготовленості, а також анатомо-фізіологічним можливостям рухового апарату. Наприклад, у дітей молодшої групи вони досить обмежені: крок при ходьбі та бігу, повільний темп пересування.

Для кожного руху в грі важливо знайти відповідний музичний супровід. Наприклад, стрибки на місці або з посіванням уперед потребують легкої, бадьорої музики; плавні рухи руками – наспівної, спокійної.

Музика не повинна бути регулятором або фоном при виконанні рухів дітьми, вона покликана перш за все допомогти їм якісно виконати фізичне завдання та емоційно усвідомити свої рухові дії.

Музичні твори для ходіння, бігу, підскоки підбирають яскраві, з чітким фразування контрастного характеру.

Виконувати музику слід грамотно та виразно. Не можна довільно змінювати темп музики, підганяючи його під рухи дітей, доповнювати акорди тощо. Це порушує характер музики, негативно впливає на її вірне сприйняття. У рухливій грі головна роль відводиться руховим завданням і музика повинна сприяти їх виконанню. В іграх, складених із вправ, що виконують в індивідуальному темпі (стрибки вгору, влучення в ціль), музика зайва.

Емоційний зміст музики, зміни темпу, ритму, сили звучання сприяють також музичному розвитку дітей. Завдяки рухам музика стає зрозумілою і легше засвоюється. Слід пам'ятати, що ігри під музику будуть корисними для дітей лише тоді, коли розвиток гри, характер, дії і рухи учасників відповідатимуть змісту і характеру музики та засобами її виразності. Епізодичне використання ігор не може дати відчутних наслідків, тому проводить їх треба систематично, дотримуючись однакових вимог до дітей з боку вихователя та музичного керівника.

Для того, щоб навчити дошкільнят виконувати ігрові дії правильно та виразно, слід постійно привертати увагу дітей до музики. Перш ніж розпочати гру дітям необхідно дати послухати музичний твір в цілому, щоб вони зрозуміли його зміст, звернути увагу дітей на характер твору та більш яскраві засоби музичної виразності, які повинні відбитися в руках. Так, наприклад: «Послухайте, діти, як ходить клишоногий ведмідь. Музика повільна, в низькому регістрі. Це іде, перевалюючись, ведмідь і реве низьким голосом», або: «Музика весела, швидка, у високому регістрі. Це горобчики весело стрибають, дзьобають зернята, швидко перелітають з місця на місце».

Дітям досить складно розпочинати рух із початком музики і зупинитись із її закінченням. Тому в грі «Знайди свій будиночок» вихователь допомагає дітям командою: «Діти по майданчику гуляють», а зміну музики підтверджує словами «Малята бігають». Такі чіткі пояснення активізують сприйняття музики дітьми, а єдність музики, слова та дії формує навичку рухатися відповідно до музики. Все це робить рухливу гру більш ефективною, фізичному розвитку і зміцненню здоров'я дошкільнят усіх вікових груп [19, с.9-10].

Сучасні діти живуть в пришвидшеному, стрімкому та енергійному ритмі життя. Не приймають авторитарного тону тиску, оскільки волелюбні й незалежні, мають креативне мислення, власну точку зору, цікавий погляд на

речі, а понад усе їх захоплює творча діяльність, зокрема музична. Тож і навчати музики дітей слід по-іншому, по-новому.

Уже в дошкільному та молодшому шкільному віці декотрі діти мріють стати професійними музикантами і починають відвідувати музичну школу. Проте більшість дітей у дитячому садку чи початковій школі хочуть займатися музикою «для себе»: їм подобається слухати музичні твори, підбирати мелодії на слух, створювати власні музичні композиції тощо. А отже – вчитися музики по-іншому, не так, як на традиційних музичних заняттях. З огляду на це перед музичними керівниками та вчителями музичного мистецтва постають нагальні запитання, щодо того:

- якими повинні бути музичні заняття для дітей;
- в якій атмосфері потрібно проводити заняття;
- яких завдань та цілей треба досягти у процесі занять;
- як заохочувати дітей до навчання музики.

Ці запитання – рушійна сила пошуку нових форм і методів музичного виховання і навчання сучасних дітей. Безсумнівно, головною умовою успішних занять музикою є, насамперед, власний інтерес дитини до роботи з музичними інструментами, різноманітними і яскравими матеріалами на занятті, захопленість процесом. Утім, має бути ще дещо, здатне привабити дітей своєю невимушеністю та простотою.

Відповіді на усі запитання щодо того, якими мають бути сучасні музичні заняття з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, можна отримати від Т. Е. Тютюнникової. Свою методику Т. Е. Тютюнникова назвала «педагогікою співробітництва». На її думку, завдання педагога – знайти правильну емоційну хвилю у спілкуванні з дітьми. Діти мають не відчувати дискомфорт, скутість чи страх на уроках, а навпаки – отримувати насолоду від легкого і невимушеного спілкування. Основні ідеї своєї методики Т. Е. Тютюнникова виклала у праці «Видеть музику и танцевать стихи... творческое музицирование, импровизация и законы бытия».

Т. Е. Тютюнникова у своїй методиці спирається на потенціал елементарного музикування – поєднання танків, пісень, гри в оркестрі на шумових і ударних інструментах, взаємопов'язаність мовлення, руху та музики. Адже елементарне музикування доступне всім і не потребує особливих здібностей і талантів. Тож насамперед важливим є бажання самої дитини вигадувати, творити музику: грати в музику і гратися музикою.

Заняття з елементарного музикування передбачають прості рухи – стрибки, підскоки, кроки, а також оплески, притопає та плескання. На заняттях можна використовувати різноманітні інструменти – ксилофон й, металофон, блок-флейти, тон-блоки, шейкери, коробочки, тарілки, барабани та багато інших.

На своїх семінарах практикумах Т. Е. Тютюнникова радить на початковому етапі навчання використовувати провідний принцип педагогіки «навчання у дії»

- дитина в усьому бере участь;
- педагог залучає дитину до процесу активних дій.

Так, зокрема, у колективному музикуванні діти вчаться не лише у педагога, а й одне в одного. І нехай у дитячій партії буде лише один звук, але це буде звук, придуманий власне нею: для того щоб зрозуміти музику, дітям необхідно творити і переживати.

Музика нерозривно пов'язана з текстами. І до вибору віршованих текстів для своїх уроків Т. Е. Тютюнникова підходить дуже виважено. Насамперед це – прості лічилки, загадки, вірші дитячих поетів, які потім покладаються на прості мелодії. Виникає пісня – маленький ескіз, картинка, яку діти можуть обіграти по кілька разів за допомогою урізноманітнення жестикуляції, способів інтонування. Такі дії допомагають їм відчутти емоційно-образний зміст пісні.

В основі кожного вірша лежить певний ритм. «Проговорюючи» або «програючи» його, діти вчаться визначати ритмічні фігури і пов'язувати їх з музичними фрагментами, вчаться розуміти і відчувати ритм. Дуже важливо,

музичний метр і ритм співпадав з віршованим: йдеться про відповідність наголошених та ненаголошених складів, смислових акцентів у реченнях з сильними-слабкими долями і періодами в музиці тощо.

Розвиток тілесного відчуття ритму є дуже важливим у методиці Т. Е. Тютюнникової. Навчитися «танцювати» ритм, «грати» його рухами свого тіла (тупанням, оплесками, клацанням) набагато важливіше, аніж навчитися його правильно записувати. Саме руховими та м'язовими відчуттями діти найкраще запам'ятовують будь-яку інформацію, особливо ту, що пов'язана з ритмом.

Окрім того, варто подавати рухи в ігровій, жартівливій манері. Так можна вивчати багато творів: народні, класичні, дитячі пісні. Їх діти сприймають легко, розучувати швидко, а головне – з радістю.

Власне, будь-яку пісню варто супроводжувати жестикуляцію і певними рухами, передають її зміст. Вигадати супроводжувальні рухи діти можуть самі. Також можна доручити їм створити і віршований текст, який доповнюватиме певну оркестрову або фортепіанну музику, або партитуру шумового оркестру.

Не менш захоплюючою є також оркестрова гра дітей. Дуже важливо, щоб педагог пропонував своїм вихованцям щоразу нові партії для виконання в оркестрі. Партіями, до речі, можна обмінятися з колегами-оркестрантами, або варіювати їх за допомогою нових тембрових і динамічних рішень. У жодному разі не потрібно заучувати з уроку в урок один і той самий варіант оркестрової партії. На своїх лекціях-практикумах Т. Е. Тютюнникова завжди наголошує: навчання має бути не нудним і одноманітним, а цікавим та інтригуючим [85, с.17-19].

Вміння уявляти й фантазувати може бути розвинуте за допомогою ейдетики, - вважає Г. Яковчук. У дітей дошкільного віку переважають образний та емоційний вид пам'яті. Окрім того, цей віковий період найсприятливіший для розвитку уяви. А саме за допомогою яскравої уяви дитина має змогу швидко і надовго запам'ятовувати потрібну інформацію.

Важливо, що таке навчання, ґрунтуючись на грі й фантазії, зовсім не обтяжує дитину, а навпаки – при цьому вона навіть відпочиває. Застосовуючи методи ейдетики, до процесу запам'ятовування підключаються різні відчуття: слухові, тактильні, рухові, нюхові й навіть смакові. Інформацію, «приправлену» позитивними емоціями, мозок сприймає вдвічі швидше й утримує в пам'яті значно довше. Музика здатна заспокоїти, розвантажити, розвеселити, надихнути, найефективніше пробудити уяву й фантазію, вона спонукає до творчості й винахідливості.

Основою пам'яті, на думку І. Ю. Матюгіна, Є. В. Антощука, є уява. Музика й розвинена уява допомагають у різних життєвих ситуаціях, приміром, ефективно відпочити, швидко подолати стрес, підняти пригнічений настрій і навіть поліпшити здоров'я. Позаяк значна кількість психологічних методів базується на спрямованому фантазуванні й візуалізаціях, що відбуваються під музичний супровід.

Коли дитина перебуває у позитивних уявленнях й образах, то налаштовується на зовсім інакше – позитивне мислення й нове схвальне ставлення до себе, своїх можливостей і навколишнього світу.

Г. Яковчук пропонує на музичних заняттях, під час музичних розваг або прогулянок: наступні методи: синестезії – діти відчувають той самий предмет за допомогою різних аналізаторів. (наприклад, яблуко бачу, обмацую, нюхаю тощо); візуалізації – уявляють прослуханий текст, побачену картину або музичний твір за допомогою яскравих образів, що постають в уяві; «входження» – уявно проникають усередину об'єкта спостереження й «розглядають» його зсередини; саморегуляції – уявляють прослуханий текст, який педагог читає під супровід ліричної музики (наприклад, уявна подорож до моря); трансформації – перетворюють названі предмети із одного на інший (наприклад, такі перетворення, як у мультфільм «Пластилінова ворона»); піктограм – записують слова і речення за допомогою графічних символів; оживлення за листівками – уявно розміщують окремі слова чи фрази пісні на листівці, яку показують аудиторії (вивчення віршів, текстів

пісень); послідовних асоціацій – об'єднують слова чи поняття, які потрібно засвоїти, в одну розповідь (метод «мультфільму»); Цицерона – уявно «розвішують» інформацію по кімнаті, на різних частинах тіла, уздовж відомого маршруту; «гачків» – уявно «ховають» інформацію на гачках, роль яких виконують цифри [116, с.10-12].

О. В. Костюченко наголошує на значенні чуттєвого досвіду в стимулюванні творчої активності дітей і пропонує різні способи розвитку творчої активності дошкільників з використанням музики: рухове розслаблення і злиття з ритмом музики; музично-рухові ігри та вправи; вокальні вправи-співи; гра на музичних інструментах; ритмічна декламація; рецептивне сприймання музики; музичне малювання; пантоміма; рухова драматизація під музику; музична розповідь; дихальні вправи з музичним супроводом.

Мета музичного малювання – динамічна стимуляція та спонтанне вивільнення внутрішніх конфліктів і проблем, зняття негативних переживань, це елемент самовираження, який сприяє заспокоєнню здоровій впевненості в собі, повертає стан рівноваги, формує здорові психічні структури. У музикорекреації малюють крейдою, фарбами, тримаючи пензлик або олівець водночас в обох руках, або лівші правою рукою, інші – лівою, залучаючи праву й ліву півкулі до роботи. Ритм малюють у вигляді безперервної лінії, кіл, трикутників, вузлів кубиків. Можна малювати просто в кріслах, поклавши дошки на підлокітники; малювати одним або двома олівцями безперервну лінію (навіть із заплющеними очима). Малюють також, стоячи перед стіною, на якій закріплено великий аркуш паперу (використовують 1 - 2 олівці): малюють довільну безкінечну лінію. Можна малювати й лежачи перед великим аркушем паперу усією групою. Можна малювати на одному аркуші або на окремих аркушах, доповнюючи кожний малюнок своїм баченням. Малювання супроводжують співом, що сприяє психічному та соматичному розслабленню, загальній гармонізації особистості.

О. В. Костюченко пропонує деякі вправи, що підвищують усвідомлення дітьми тих звуків, які їх оточують, вираження і визначення власних почуттів, висловлення та малювання власних вражень, спогадів або образів, які в них виникли [49, с.47-57].

Флешмоб для дітей – завжди яскраве свято! Але дорослим для цього потрібно докласти чимало зусиль. Потрібно дібрати влучний музичний матеріал. Існує хибне твердження, – зазначає О. Кедріч, – що музика для танцювального флешмобу обов'язково має бути енергійна, запальна та швидка. Зовсім ні – важливо щоб текст пісні мав конкретний зміст і відповідав темі заходу, до якого готується флешмоб. Часто музичний супровід для танцювального флешмобу – це лише одна композиція, іноді – попури з кількох танцювальних ритмів.

Танцювальний флешмоб передбачає неочікуваність, масовість і обов'язково несе певну соціальну ідею. Глядачі мають замислитися над нею. Зазвичай флешмоби приурочують до певного свята або події в закладі.

Рухи флешмобу заздалегідь планують і розучують з виконавцями. Вибирають прості рухи, доступні кожній дитині: стрибки, повороти, хлопки. Зазвичай діти опановують рухи швидко. Труднощі виникають вже тоді, коли потрібно виконувати рухи разом, Синхронно й без запізнь.

У виховному сенсі флешмоб є результативною технологією. Він спонукає батьків брати участь у житті садка. Флешмоб відповідає особливостям, потребам та інтересам сучасної дитини. Психологи відзначають позитив участі у флешмобах: вони сприяють вираженню емоцій, допомагають звільнитися від скутості, розвивають навички самоорганізації і водночас прищеплюють почуття колективізму [44, с.25-26].

Таким чином, методами розвитку творчої активності дошкільників є: рухове розслаблення, музично-рухові ігри та вправи, вокальні вправи-співи, гра на музичних інструментах; ритмічна декламація; рецептивне сприймання музики; музичне малювання; пантоміма; рухова драматизація під музику; музична розповідь; дихальні вправи з музичним супроводом

(О. В. Костюченко), ейдетика (синестезія, візуалізація, «входження», саморегуляція, трансформація, піктограма, оживлення за листівками, послідовні асоціації, «Цицерон») (І. Ю. Матюгін, Є. В. Антошук, Г. Яковчук), інсценізації пісень (М. І. Пономаренко, Г. І. Шихова), музично-рухова творчість (Н. Реброва), мовленнєві вправи (С. Бойченко), музичні інструменти-іграшки (Р. С. Амлінська), ігри (Е. С. Вільчковський), елементарне музикування за методикою Т. Тютюнникової (К. Разборщук), флешмоб (О. Кедрич) та ін.

1.3. Музично-театральна діяльність на музичних заняттях в ДЗО

Театр – один із найбільш демократичних видів мистецтва, він дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології, пов'язані з художньою освітою та вихованням дітей дошкільного віку. Театралізована діяльність – це художня діяльність, пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів.

Театралізована діяльність у дошкільному віці є специфічним видом дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості. На думку І. Л. Гордієнко, основними її видами є: сприймання театральної вистави; театралізована гра, складання сюжетів; підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

Театралізована діяльність, на думку Ж. Б. Шутіної, дозволяє дитині вирішувати багато проблем ситуації опосередковано від особи якого персонажа. Це допомагає долати боязкість, невпевненість у собі, сором'язливість. Театралізовані заняття допомагають всебічно розвивати дитину. Тому не випадково у тимчасових (зразкових) вимогах до змісту і методам роботи в дошкільній освітній установі виділено спеціальний розділ «Розвиток дитини в театралізованій діяльності», в критеріях якого

підкреслюється, що педагог зобов'язаний: створювати умови для розвитку творчої активності дітей в театралізованій діяльності (заохочувати виконавську творчість, розвивати здатність вільно і розкріпачено триматися при виступі, спонукати до імпровізації засобами міміки, виразних рухів і інтонації і т. д.); залучати дітей до театральної культури (знайомити з пристроєм театру, театральними жанрами, з різними видами лялькових театрів); забезпечувати взаємозв'язок театралізованої з іншими видами діяльності в єдиному педагогічному процесі; створювати умови для спільної театралізованої діяльності дітей і дорослих [111, с.26–27].

І. Л. Гордієнко вказує на три основних напрями роботи в організації театралізованої діяльності: пізнавальний – формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію (ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання); ігровий – створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі (ігри-драматизації та імпровізовані ігри); сценічний – формування театральних дій, елементів сценічної виразності, майстерності (репетиції, вправи, робота в театральному гуртку, підготовка вистави) [29].

Н. В. Богданова зазначає, що заняття з театралізованої діяльності мають включати: перегляд лялькових вистав, бесіди про них, ігри-драматизації, етюди, пантоміми, корекційні ігри, вправи для розвитку мови, ігри-перетворення, пальчиковий ігротренінг, театралізовані свята [11].

Музично-театральна діяльність – це синтетична форма музично-художньої роботи з дітьми. До неї входять: сприйняття музики, пісенно-ігрова творчість, пластичне інтонування, інструментальне музикування, художнє слово, театралізовані ігри, сценічна дія за єдиним художнім задумом.

Під музично-творчою діяльністю Н. Н. Хайрутдинова розуміє таку театралізовану діяльність, яка, зберігаючи безпосередність дитячої гри,

заснована на творчій імпровізації дітей – пісенній, танцювальній, ігровій. Так, при слуханні музики доречними, на думку автора, є наступні методичні прийоми: «Послухай і розкажи», «Послухай і затанцюй», «Послухай і зіграй», «Слухай і заспівай» та ін.

Основною формою проведення занять Н. Н. Хайрутдинова вважає гру. Ігровий тренінг як особлива форма спілкування в процесі музично-театральної діяльності дошкільників є комплексом спеціально підібраних завдань і вправ, спрямованих на розвиток у них основних компонентів акторської діяльності (уваги, пам'яті, уяви, мови), а також музикальності, вокально-слухових, музично-рухових умінь і навичок [102].

Відомі класифікації театралізованих ігор не враховують їх головної сутності – засобів зображення, якими користуються учасники гри. Розрізняють театралізовані ігри залежно від провідних засобів емоційної виразності, за допомогою яких розігрують певний сюжет, тему. Артемова Л. В. пропонує всі театралізовані ігри поділити на дві основні групи: режисерські ігри та ігри драматизації.

До режисерських ігор у дитячому садку відносять: настільний тіньовий театр, театр на фланелеграфі. Тут дитина чи дорослий сам не є дійовою особою, він створює сцени, веде роль іграшкового персонажа – об'ємного чи площинного. Він діє за персонажа, зображує його інтонацією, мімікою. Пантоміма дитини обмежена, адже вона діє з нерухомою чимало рухомою фігурою, іграшкою.

Драматизація ґрунтується на власних діях виконавця ролі, який при цьому може використовувати ляльки бібабо чи персонажі, одягнуті на пальці. Дитина чи дорослий у цьому випадку грають самі, переважно використовуючи свої засоби виразності – інтонацію, міміку, пантоміму.

Різновидами режисерських ігор, за класифікацією Л. В. Артемової, є настільні театралізовані ігри, стендові театралізовані ігри, ігри-драматизації.

До настільних театралізованих ігор автор відносить настільний театр іграшок. У цьому театрі використовуються найрізноманітніші іграшки –

фабричні і саморобки з природного та будь-якого іншого матеріалу. Тут фантазія не обмежується, головне, щоб іграшки і поробки стійко стояли на столі і не створювали перешкоди при пересуванні.

Настільний театр картинок, де усі картинки – персонажі і декорації – є двобічним, оскільки під час гри персонажі неминуче доведеться обертати в різні боки. На кольоровій вкладці є подвійне дзеркальне зображення персонажів. Кожен зокрема може служити для фланелеграфа, якщо наклеїти картинку на фланель чи ворсистий папір. Для настільного театру обидві половинки тимчасово з'єднайте завдяки ворсистій стороні і поставте на опору, щоб фігурки не падали. Опори можуть бути найрізноманітнішими, але неодмінно достатньо стійкими. Це забезпечується правильним співвідношенням ваги чи площі опори з висотою картинки. Чим вище картинка, тим більша чи вагоміша потрібна площа опори.

Дії іграшок і картинок у настільному театрі обмежені. Але не потрібно піднімати і переносити персонажі з місця на місце. Важливо імітувати потрібний рух, біг, стрибки, і одночасно з цим промовляти текст. Стан персонажа, його настрій передає інтонація ведучого – радісна, сумна, жалібно, доброзичливі.

Персонажі до початку гри краще за все заховати. Їх поява по ходу дії надає ситуації сюрпризності, викликає інтерес дітей.

Для того щоб створити уявлення про місце дії, використовуйте елементи декорації (два-три): голуба стрічка-струмок. Не гайте багато часу на такі приготування і залучайте до них дітей. Привчайте їх фантазувати, придумувати нові оригінальні деталі до декорації – і тоді стане цікаво.

До стендових театралізованих ігор Л. В. Артемова відносить наступні. Кругова панорама, яка дає можливість перш за все створити ілюзію руху. Змінюючи картинки і непомітно повертаючи діораму довкола, ви змінюєте сюжети, зображені на планшетах відповідно до розгортання подій. Кругову панораму краще використовувати в таких іграх, як «Школа світлофора Моргайка», «Подорож у поїзді», «Пізнай себе», «Дванадцять місяців»,

«Бембі», «Володар вітрів». Вона містить більші можливості, ніж стенд-книжка. Обидві ці різновиди театру не потребують тривалої підготовки, як це буває при створенні декорацій.

Стенд книжка. Динаміку, послідовність подій легко зобразити за допомогою ілюстрацій, які змінюють одна одну. Для ігор типу подорожі зручно використовувати стенд-книжку. Закропіть її на нижній частині дошки. На верхній розмістіть «транспорт», на якому відбудеться подорож. По ходу персонажі ведучий (спочатку педагог, а надалі дитина), перегортаючи сторінки стенд-книжки, демонструє різноманітні сюжети, що зображують події зустрічі, які відбуваються в дорозі. Так само можна ілюструвати епізоди з життя дитячого садка, якщо на кожній сторінці зображено новий режимний процес.

Фланелеграф. Картинки зручно показувати на екрані. Утримує їх зчеплення на фланелі, якою затягнутий екран і зворотній бік картинки. Замість фланелі на картинці можна наклеїти шматок наждачного чи оксамитового паперу. Малюнки добирайте також разом з дітьми із старих книжок, журналів. Картинки, яких бракує, можна намалювати. Це приносить дітям задоволення. Використовуйте природний матеріал.

Різноманітні за формою екрани фланелеграфа дають можливість створити «живі» картинки, які зручно демонструвати всій групі дітей. На екранах-призма можуть працювати в парах одночасно всі діти під час групових занять. На екрані створюються різні сюжети. Діти зможуть переконатися в різноманітності варіантів зображення однієї і тієї ж теми. Цей вид ігор дає можливість легко зображувати масові сцени, наприклад, «Повітряний парад», «Переліт птахів», «Запуск космічної ракети», та інші.

Тіньовий театр. Тут необхідний екран із напівпрозорого паперу, чітко вирізані чорні площинні персонажі та яскраве джерело світла за ними, завдяки якому персонажі відкидають тіні на екран. Дуже цікаві зображення створюється за допомогою пальців рук. Наприклад, можна зробити гусака,

зайця, собаку, що гавкає, сердитого індика, боксерів, що б'ються, та інші. Не забудьте лише супроводжувати показ відповідним озвучення.

Щоб показувати сценку з кількома персонажами одночасно, встановіть внизу екрана планку, на якій можна закріплювати фігуру. Наприклад, спочатку тягне дід ріпку. Закрепіть його фігуру на планці і виводьте бабу і так далі. Фігури розташовуйте поблизу екрана, щоб створились чіткі тіні. Самі ж розмістяться внизу чи збоку екрана, щоб ваша тінь не падала на нього. Театр тіней добре використовувати у години дозвілля.

Л. В. Артемова описує різні ігри-драматизації. Беручи участь в іграх-драматизація, дитина ніби входить в образ, перевтілюється в нього, живе його життям. Це, напевно, найбільш складне виконання, бо воно не спирається ні на який предметний зразок. Атрибут – ознака персонажа, який символізує його типові якості, наприклад, характерну маску звіра, вирізану з паперу, шапочку, фартушок (елемент робочого одягу), вінок, пояс, елемент національного вбрання і т. д, дитина одягає на себе. Створити ж образ вона повинна сама за допомогою інтонації, міміки, жестів, рухів.

Якщо у вас немає повного костюму для виконання ролі, не варто непокоїти себе чи інших його виготовленням. Порадьтеся з дітьми про те, яка ознака персонажа найбільш типова. Використавши її, зробіть емблему, за якою всі одразу впізнають зображуваного героя. Переконайте дітей, що головне – це те, як вони виконують свої ролі – подібно чи ні. Нехай творчо, по-своєму зображають образ інші учасники, а глядачі самі оцінять його, впізнавши чи підказавши. Вміння прийде поступово – після спостережень за однолітками.

Ігри-драматизації з пальчиками. Атрибути дитина одягає на пальці. Як і в драматизації, вона сама діє за персонажа, зображуючи його за допомогою руки. По ходу дії дитина рухає одним чи всіма пальцями, промовляючи текст, пересуваючи руку за ширмою. Можна обійтися і без ширми і зображати дії, рухаючись вільно по кімнаті. Пальчиковий театр зручний тоді, коли необхідно одночасно показати кілька персонажів. Наприклад, у казці

«Ріпка» один за одним з'являються нові персонажі. Таку виставу може показувати одна дитина за допомогою своїх пальців. Казки «Коза і семеро козенят», «12 місяців», «Гуси-лебеді» та інші, з великою кількістю персонажів можуть показувати двоє-троє дітей, які розміщуються за ширмою. Показ таких казок із масовим сценами можливий завдяки пальчиковим атрибутам.

Ігри-драматизації з ляльками бібабо. Під час ігор на пальці руки одягають ляльку. Рухи її голови, рук, голуба здійснюються за допомогою пальців та кисті руки. Ляльки бібабо звичайно діють на ширині, ховається ведучий. Але коли гра знайома або ляльки вводять самі діти, тобто момент загадковості зник, то ведучі можуть виходити до глядачів, спілкуватися з ними, подавати їм щось, брати кого-небудь за руку, залучати до гри і т. д. Таке «викриття» не знижує, а скоріше піднімає інтерес і активність дітей.

Коли діти бачать гру дорослого з ляльками бібабо, вони скоріше за все теж захочуть навчитися самим водити їх. Якщо лялька виявиться завеликою для дитячої руки, то в її голівку можна вставити два пальці замість одного. Зробіть короткі рукава ляльки, щоб дитячі пальці входили в патронки лялькових рук. Можна виготовити ляльки й для дитячих рук. Для цього згодяться частини, які добре збереглися, від старих поламаних іграшок, м'яких звірят. Одягніть їх та загримуйте для потрібної ролі. Покажіть дітям, як потрібно рухатися ляльці, як її водити по ширмі.

Імпровізація – розігрування теми, сюжету без попередньої підготовки – напевно, найскладніші, але й найбільш цікава гра. До неї готують усі попередні види театру. І все ж діти можуть не розуміти вас, якщо раптом запропонуєте їм розіграти ту чи іншу сценку. Підготуйте їх до цього – разом придумайте тему, обговоріть, як її зобразити, які будуть ролі, епізоди.

Подальший крок: хай кожен учасник гри зобразити тему по-своєму. І ще більш складне завдання: дитина обирає тему і сама ж її розіграє. Наступного разу діти вже задають одне одному теми. І, нарешті, за

допомогою міміки, інтонації, атрибуту можна загадати загадку. Відгадкою є тема, яка далі розігруватиметься.

Театралізовані ігри як різновид сюжетно-рольових ігор зберігають їх типові ознаки: зміст, творчий задум, роль, сюжет, вольові й організаційні дії та стосунки. Джерелом змістовності всіх цих компонентів служить навколишній світ. Він же є опорою для творчості педагога і дітей. Кожна тема може бути розібрана в декількох варіантах.

Рекомендують використовувати різні види театрів у такій послідовності: стенд-книжка, кругова панорама, фланелеграф, настільний театр іграшок, картинок, театр бібабо чи маріонеток, пальчиковий театр, театр тіней, драматизація, імпровізація. Створіть разом з дітьми елементарні декорації, які зображують конче потрібні для гри предмети [4, с.5-10].

Цікавими видами театралізованої діяльності є, на думку Т. В. Вовк, ляльковий театр та «зелений театр». Вона організовує театральні постановки театру дітей та дорослих у теплу пору року просто неба. У виставах «зеленого театру» діють незвичайні актори – ляльки зі шкарпеток. За бажанням діти самі можуть їх виготовляти. Музичний керівник має наповнити театральну діяльність цікавою музикою, подбати про самобутні музичні образи головних героїв [20, с.26-27].

Т. В. Вовк пропонує таку форму музично-театральної діяльності, як театральна вистава на фартушку, яка може бути елементом звичайного заняття або фрагментом свята; її можна проводити за докладно розробленим сценарієм або імпровізувати, давши дітям змогу вільно розгортати казку. «Сценічною платформою» такого театру є атласний фартушок з декоративними сюжетними елементами для конкретної казки. Їх, а також усіх ляльок-персонажів педагоги з дітьми виготовляють разом. Для проведення вистави фартушок надягає на себе педагог або хтось із дітей. Діти стають акторами, керуючи під час вистави м'якенькими фетровими ляльками-персонажами. На музичних заняттях вистава наповнюється музично-дидактичними іграми.

У результаті такої активної театральної діяльності діти демонструють низку важливих умінь: можуть за допомогою дорослого показувати вистави на святах, розвагах; розуміють театральні образи, утілюють їх за допомогою засобів мовлення, міміки, жестів, ритмічних рухів, співу; - самостійно вигадують казки й засоби для їх театралізації, імпровізують сюжети, використовуючи уже готових ляльок-персонажів із різних казок [21, с.26].

В. В. Литвіненко наголошує на такій формі театралізації як пальчикові ігри. У музичних пальчикових іграх віршований текст проспівується, педагог може обрати музичний супровід. Завдяки музиці чи співу можна регулювати швидкість виконання вправи: від повільного до швидкого. Працюючи пальчиками, діти стимулюють мислення. А вигадуючи нові рухи під відомий віршик чи мелодію, діти розвиваються творчо [57, с.15-16].

Працюючи з дітьми, Ю. Ф. Хриплива особливо цінними у соціально- та художньо-розвивальному сенсі вважає етюди та пантоміми, розіграні під музику. Пантомімічний етюд – це не просто показ слова або певної дії, а художня замальовка. Вона має закінчену думку, передає зміст певного явища, що розгортається у часі. Будь-які слова з вуст тієї чи іншої дитини все одно звучать приблизно однаково, а от передати зміст, характер, образ за допомогою жестів і міміки – кожному вдається інакше. У цьому полягає творчий початок, поштовх до розкриття артистичних здібностей пластичних дітей-дошкільників [105, с.15-17].

Л. П. Лютько великого значення надає музичній казці, бо така казка пропонує дітям образи, якими вони насолоджуються, непомітно для себе засвоюючи необхідну життєву інформацію, здобуваючи відповідний досвід. Неймовірний казковий музичний світ може стати для дітей найліпшим розвивальним і виховним середовищем. Тому дитячі тематичні вистави та святкові ранки зазвичай ґрунтуються на казкових сюжетах і обов'язково містять музичну складову. Музика, яку містить казка, нескінченно збагачує її, забарвлює у найяскравіші тони. Ознайомлення дітей з музичними казками «Коза-Дерева», «Лисичка, Котик і Півник», «Лускунчик», які мають яскраві

музичні версії в класичному жанрі дитячої опери, балету та мультиплікаційних фільмах, Л. П. Лютко пропонує поєднати зі слуханням відповідних опер чи перегляду мультфільмів [61, с.4-5].

До музично-театральної діяльності можна віднести розваги, які проводяться в різноманітних формах: концерт, ляльковий театр, настільний театр іграшок, театр п'яти пальчиків, інсценування казок, віршів, музичних творів, слухання радіовистав, перегляд телепередач і діафільмів; вечори ігор, вечори дитячої самодіяльності, театралізовані вистави та ін.

У розвагах музика використовується по-різному: в одному випадку становить основний зміст (музичні ігри, концерти, дитячі опери, хореографічні мініатюри, хороводи), в іншому – застосовується епізодично (спектаклі, ігри-драматизації). Для дитячого виконання добирається яскрава, образна музика, її простими мелодіями, що легко запам'ятовуються.

Дитячий музичний театр у дитячому садку – це творча насичене, цікаве життя дітей, це радість для батьків, це творчий пошук і натхнення для вихователів і музичних керівників зазначає А. В. Мігай. І не обов'язково для цього ставити розлогі музичні вистави. Скажімо, будь-яку просту дитячу пісеньку можна зробити театралізованою, костюмованою, і залучити до її виконання всіх працівників дитячого садка, навіть сторожа і кухара. Саме така спільна творчість дорослих і дітей найкраще виховує маленьких вихованців дошкільних навчальних закладів, сприяє формуванню в них творчих особистостей, розвиває закладені в дітях природою різнобічні таланти, аж життя педагогів робить цікавим і насиченим.

Тож, з чого починати дитячий музичний театр? Звичайно, із пошуку репертуару. Авторські казки, дитячі п'єси нині легко знайти в інтернеті на літературних сайтах. За бажанням ці п'єси можна доопрацювати – додати нових персонажів, сюжетні лінії, змінити початок або кінцівку казки, п'єси тощо.

Кожна театральна вистава обов'язково потребує музичного оформлення, адже без музики театр – не театр. Шукати музичне оформлення

до дитячих вистав найкраще у класиків, надаючи перевагу тим творам, які не перевантажені великою кількістю інструментів. Також це можуть бути сучасні музичні твори для невеличкого інструментального складу, наприклад, гітара і флейта, гітара та скрипка, фортепіано і флейта тощо.

Для музичного театру в дитячому садку можуть бути використані чарівні звуки челести, вібрафона, електронного піаніно. Натомість для підкреслення у виставі особливих моментів знадобляться різні шуми, зокрема шум вітру, дощу, голоси природи, птахів і тварин.

Невід'ємною складовою дитячої музичної вистави мають бути пісні. Бажано, щоб у кожного героя дитячої музичної вистави була своя пісня-характеристика. Найкраще такі пісні-характеристики створити самому – написати нові слова на відому мелодію або навпаки, дібрати музику до вже готового віршика. Можна звернутися й до дитячих пісень професійних композиторів, і знайти відповідний вашому задуму матеріал.

Для музичних вистав у дитячому садку бажано дібрати або власноруч створити фонограми. Коли зазвучить якісне аранжування, під яке діти вправно співають і рухаються, це виглядає, як справжня професійна сцена, і цього потрібно прагнути. Але розучувати пісенний матеріал із дітьми слід під фортепіано, баян або гітару, в залежності від того, яким інструментом володіє музичний керівник.

Якщо у вашому дитячому музичному театрі не всі діти чисто співають або ж добре танцюють, – не біда! Головне, щоб кожна дитина мала свою роль. Нехай не головну, а другорядну чи навіть роль у масові, але важливо, щоб усі діти брали участь у створенні цього дива, яке ми називаємо творчістю.

Не менш важливою в роботі музичного театру в дитячому садку є робота з батьками. І якщо вам вдасться запалити творчу фантазію батьків, то, будьте впевнені, вони вам і оригінальні костюми поширюють, і фантастичні декорації змайструють, і підтримуватимуть вас на всіх етапах роботи дитячого музичного театру [64, с.6-7].

Особливе місце в дитячому садку займають свята. Головний виховний вплив свят полягає в тому, що їх основна ідея доноситься до дітей в образній формі, за допомогою яскравих емоційних засобів. Музика відіграє важливу роль на святах: вона поглиблює художні образи поетичного тексту. Тому весь музичний матеріал, який використовується на святі, має бути, на думку Ю. Г. Новгородської, високохудожнім, повинен відповідати загальному характеру й окремим композиційним моментам свята .

У процесі музичного виховання дітей дошкільного віку велика увага приділяється розвагам. Вони сприяють всебічному розвитку дітей:

- знайомлять дітей з різними видами мистецтв;
- розважають дітей, підвищують їхній емоційний тонус, збагачують новими враженнями;
- сприяють виявленню індивідуальних якостей кожної дитини, розвитку їхньої творчої активності;
- сприяють організації дружнього колективу.

Розрізняють розваги, які: 1) організовані для дітей дорослими; 2) проводяться силами дітей, але за допомогою дорослих; 3) організовані дорослими з участю дітей у складанні програми та виконанні номерів.

Розваги проводяться в різноманітних формах: концерт, ляльковий театр, настільний театр іграшок, театр п'яти пальчиків, інсценування казок, віршів, музичних творів, вечори спортивних ігор і розваг, слухання радіопередач, перегляд телепередач і діафільмів; вечори ігор, вечори дитячої самодіяльності, театралізовані вистави і т. д.

Організацією та підготовкою розваг керують вихователь і музичний керівник, які планують певний день проведення дозвілля з урахуванням вікових особливостей дітей, умов і змісту всієї освітньо-виховної діяльності дитячого садка. В одних розвагах діти можуть бути виконавцями, в інших слухачами. Водночас у деяких видах дозвілля об'єднуються спільні дії дітей і дорослих.

У розвагах музика використовується по-різному: в одному випадку становить основний зміст (музичні ігри, концерти, дитячі опери, хореографічні мініатюри, хороводи), в іншому – застосовується епізодично (спектаклі, ігри-драматизації). Для дитячого виконання добирається яскрава, образна музика, її простими мелодіями, що легко запам'ятовуються. Варто звертатися до знайомих дітям пісень, танців, ігор, вивчених на заняттях. Складніший музичний і літературний матеріал може виконуватися дорослим, але якщо він доступний сприйняттю та розумінню дітей.

Особливе місце в системі естетичного виховання в дитячому садку займають свята. Головний виховний вплив свят полягає в тому, що їх основна ідея доноситься до дітей в образній формі, за допомогою яскравих емоційних засобів. Зміст кожного свята повинен викликати в дітей естетичні почуття. Формувати їхній смак.

Музика відіграє важливу роль на святах. Музикою починається і закінчується кожне свято. Музика пронизує все свято, поглиблює художні образи поетичного тексту. Тому весь музичний матеріал, який використовується на святі, має бути високохудожнім, повинен відповідати загальному характеру й окремим композиційним моментам свята, створювати в дітей радісний настрій.

Свято залишається у пам'яті дитини тільки тоді, коли їй буде зрозумілий зміст. Добираючи музичний матеріал для свят, музичний керівник повинен дотримуватись таких вимог:

- музичний репертуар повинен відповідати музичному досвіду дітей, бути зрозумілим за змістом і формою;
- не потрібно перевантажувати свято великою кількістю виступів, оскільки це стомлює дітей і знижує інтерес до дійства;
- музичний керівник не повинен готувати до кожного свята нові танці, пісні, ігри, на святі може бути один-два нових твори;
- необхідно поєднувати виступи дітей із виступами дорослих, що вносить різноманітність у свято, об'єднує дитячий і педагогічний колектив;

- структура свята залежить від його теми. Святкова програми, зазвичай, складається з трьох частин: перша – невелика за обсягом (5-7 хвилин), включає урочистий вхід святково одягнених дітей, вітання; друга – більш довготривала. Вона складається з колективних та індивідуальних виступів дітей. Усі виступи можуть відбуватися у вигляді концерту, у якому чергуються різні види музичної діяльності, інсценівки у виконанні групи дітей, показ спектаклю, тощо; третя частина – заключна – вручення дітям подарунків, співання пісні чи декламування вірша.

Свято краще проводити в ранковий час і тривалість його повинна бути не більше 45-50 хвилин для старших груп, 30-35 хвилин для молодших і середніх груп; у програму свята включається індивідуальні та колективні виступи дітей із різних видів музичної діяльності.

Свята для дітей 3-4-х років проводяться окремо від свят для дітей 5-6-ти років. Тому що програма, розрахована для старших, не завжди зрозуміла малятам і стомлює їх. У свою чергу, ігри, танці, пісні малят мало цікавлять для старших дітей [70, с.85-87].

Технологія «хор рук» Т. А. Боровик, на нашу думку, також може мати місце серед музично-театральної діяльності у тому випадку, коли дітям дається завдання передати руками образ, характер певного музичного чи літературного твору.

Таким чином, формами та видами організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях у дошкільних закладах освіти є ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання, імпровізовані ігри, репетиції, вправи, робота в театральному гуртку, підготовка вистави (І. Л. Гордієнко), режисерські ігри та ігри-драматизації (Л. В. Артемова), перегляд лялькових вистав, бесіди про них, ігри-драматизації, етюди, пантоміми, корекційні ігри, вправи для розвитку мови, ігри-перетворення, пальчиковий ігротренінг, театралізовані свята (Н. В. Богданова), сприйняття музики, пісенно-ігрова творчість, пластичне інтонування, інструментальне музикування, художнє слово, театралізовані ігри, сценічна дія за єдиним

художнім задумом, методичні прийоми «Послухай і розкажи», «Послухай і затанцюй», «Послухай і зіграй», «Слухай і заспівай» (Н. Н. Хайрутдинова), ляльковий театр, «зелений театр», театральна вистава на фартушку (Т. В. Вовк), музичний театр (А. В. Мігай), пальчикові ігри (В. В. Литвіненко), пантомімічний етюд (Ю. Ф. Хриплива), музична казка (Л. П. Лютко), «хор рук» (Т. А. Боровик), розваги та свята (Ю. Г. Новгородська) та ін.

Висновки до 1 розділу

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури дав нам змогу сформулювати поняття творчої активності, як складової частини творчого потенціалу. Вона народжується у неповторному сплаві емоцій, інтелекту, волі, характерологічних особливостей особистості. Творча активність мотивована внутрішньою потребою у творчості, базується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Вона виявляється, розвивається і формується у процесі творчої діяльності, у доланні суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода.

Творчу активність визначають: як якість особистості – Н. Ф. Вишнякова, Ш. І. Ганелін, В. С. Кузін, О. М. Матюшкін, Л. В. Новікова, Г. Д. Шамова; як компонент темпераменту – В. Д. Небиліцин; як особливу потребу – Л. І. Божович; як діяльність – А. Люблінская, В. С. Ротенберг; як міру діяльності – В. І. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кадиров, Н. С. Лейтес. Це є основні підходи до розуміння досліджуваного феномена.

Також питання творчої активності досліджували: Л. Б. Эрмолаєва-Томіна, Р. А. Нізамов, Е. К. Сет, Т. Б. Волобуєва, Д. Г. Іванова, С. В. Діденко, Н. Л Біла, О. К. Ковальов, О. В. Лобова, Н. Ф. Вишнякової, І. М. Коган,

С. Д. Смірнов, Е. Л. Яковлева, І. Д. Бех, В. О. Холоденко, О. Н. Ветлугіна, Т. О. Піроженко, Л. П. Міщиха, О. В. Костюченко, Дж. Уолтерс і Х. Гарднер, та багато інших.

2. У структурі творчої активності є: мотиваційний компонент, який відображає спрямованість людини на творчість, наявність потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності; афективний (емоційний) компонент, який характеризується емоційною сприйнятливістю особистості і передбачає багатство емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, інтенсивність емоційних реакцій, чутливість, вразливість, здатність до емпатії; поведінковий (діяльний) компонент, що включає пізнавальні можливості суб'єкта, вольову регуляцію дій, та результативність творчих процесів (В. О. Холоденко).

3. Методами розвитку творчої активності дошкільників є: рухове розслаблення, музично-рухові ігри та вправи, вокальні вправи-співи, гра на музичних інструментах; ритмічна декламація; рецептивне сприймання музики; музичне малювання; пантоміма; рухова драматизація під музику; музична розповідь; дихальні вправи з музичним супроводом (О. В. Костюченко), ейдетика (синестезія, візуалізація, «входження», саморегуляція, трансформація, піктограма, оживлення за листівками, послідовні асоціації, «Цицерон») (І. Ю. Матюгін, Є. В. Антощук, Г. Яковчук), інсценізації пісень (М. І. Пономаренко, Г. І. Шихова), музично-рухова творчість (Н. Реброва), мовленнєві вправи (С. Бойченко), музичні інструменти-іграшки (Р. С. Амлінська), ігри (Е. С. Вільчковський), елементарне музикування за методикою Т. Тютюнникової (К. Разборщук), флешмоб (О. Кедріч) та ін.

4. Формами та видами організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях у дошкільних закладах освіти є ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання, імпровізовані ігри, репетиції, вправи, робота в театральному гуртку, підготовка вистави (І. Л. Гордієнко),

режисерські ігри та ігри-драматизації (Л. В. Артемова), перегляд лялькових вистав, бесіди про них, ігри-драматизації, етюди, пантоміми, корекційні ігри, вправи для розвитку мови, ігри-перетворення, пальчиковий ігротренінг, театралізовані свята (Н. В. Богданова), сприйняття музики, пісенно-ігрова творчість, пластичне інтонування, інструментальне музикування, художнє слово, театралізовані ігри, сценічна дія за єдиним художнім задумом, методичні прийоми «Послухай і розкажи», «Послухай і затанцюй», «Послухай і зіграй», «Слухай і заспівай» (Н. Н. Хайрутдинова), ляльковий театр, «зелений театр», театральна вистава на фартушку (Т. В. Вовк), музичний театр (А. В. Мігай), пальчикові ігри (В. В. Литвіненко), пантомімічний етюд (Ю. Ф. Хриплива), музична казка (Л. П. Лютько), «хор рук» (Т. А. Боровик), розваги та свята (Ю. Г. Новгородська) та ін.

5. Це дало нам змогу висловити припущення, музично-театральна діяльність на музичних заняттях у ДЗО підвищить рівень розвитку творчої активності дошкільників, тому що різні форми роботи музично-театральної діяльності (театралізація пісні, театралізація казки, театралізовані ігри та пластичні етюди тощо) сприяють розвитку допитливості, позитивного емоційного ставлення до музичних занять, гнучкості та оригінальності мислення, навичок художньої, пластичної, музично-виконавської, музично-творчої діяльності.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Діагностика розвитку творчої активності дошкільників

Творча активність, як засвідчили результати теоретичного етапу дослідження, розуміється більшістю дослідників як складова частина творчого потенціалу. Вона народжується у неповторному сплаві емоцій, інтелекту, волі, характерологічних особливостей особистості. Творча активність мотивована внутрішньою потребою у творчості, базується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Вона виявляється, розвивається і формується у процесі творчої діяльності, у доланні суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода.

У контексті даного дослідження, нам ближче визначення творчої активності С. В. Діденко: вільної, ініціативної, свідомої діяльності дитини, в якій вона проявляє свої емоційні та творчі якості.

Дослідно-експериментальна робота з виявлення рівнів розвитку творчої активності дошкільників потребувала організації констатувального та формувального етапів свого здійснення.

Визначення творчої активності дітей відбувалося у процесі спостереження за ними під час різних видів музичної діяльності. Упродовж звичайного музичного заняття музичний керівник пропонує дітям ігри або вправи, подібні до тих, які діти вже знають. Діагностику ми проводили у звичній для дітей обстановці, не порушуючи освітній процес.

На першому, констатувальному етапі розроблялися показники, рівні та критерії розвитку творчої активності дошкільників, укладалася програма діагностики досліджуваного поняття, визначалась база експерименту з контрольними та експериментальними групами, проводились діагностичні методики, оброблялись та узагальнювались результати.

Практичний етап перевірки наукового припущення та поставлених експериментальних завдань ми розпочали з констатації рівня творчої активності дошкільників. Для цього ми припустили, що творча активність дошкільників складається з мотиваційного, емоційного (афективного) та поведінкового (діяльного) компонентів. Виходячи з цього, можна виділити об'єкти діагностики: мотивація (*потреби* дитини у самовираженні, самореалізації; *спрямованість* дитини на музичне виконавство та творчість; *інтерес* до музично-творчої діяльності.); емоційний компонент (багатство емоційних переживань; чутливість; здатність до емпатії.); поведінковий компонент (виконавська музично-творча діяльність дитини та результати цієї діяльності; результативність творчих процесів; здатність самовиражатися вокально, інструментально, пластично) (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1

Творча активність дошкільників

Параметри		
Мотиваційний компонент	Емоційний (афективний) компонент	Поведінковий (діяльний) компонент
Показники		
<ul style="list-style-type: none"> • Потреби дитини у самовираженні, самореалізації; • спрямованість дитини на музичне виконавство та творчість; • інтерес до 	<ul style="list-style-type: none"> • Багатство емоційних переживань; • чутливість; • здатність до емпатії 	<ul style="list-style-type: none"> • Музично-виконавська діяльність дитини; • музично-творча діяльність дитини; • результати музично-творчої діяльності; • здатність самовиражатися

музично-творчої діяльності		вокально, інструментально, пластично
----------------------------	--	--

Відповідно до цих компонентів ми розробили рівні та критерії творчої активності дошкільників.

На *високому рівні* творчої активності: дитина відображає спрямованість до творчості, у її наявні потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності; характеризується емоційною сприйнятливістю, багатством емоційних переживань, підвищеним емоційним фоном діяльності, підвищеною чутливістю, вразливістю, здатністю до емпатії; активно включається у музично-виконавську та музично-творчу діяльність, завжди прагне самовиражатися вокально, інструментально, пластично, показує високу результативність творчих процесів.

На *середньому рівні* творчої активності: дитина частково відображає спрямованість до творчості, проте вона не прагне до самовираження, не до кінця сформована стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності; не завжди приймає участь у музично-творчій діяльності, на заваді стоїть хвилювання, переживання, проте дитина уміє зібратися та налаштуватися на роботу.

На *низькому рівні* творчої активності: дитина не проявляє інтересу до творчості, у її відсутні потреби у самовираженні, самореалізації, вона не проявляє інтерес до пізнавальної творчої діяльності. Їй важко побороти хвилювання, тривогу, страх, помітна невпевненість у собі. Дитина байдуже відноситься до всього що відбувається, не вміє адаптуватися у творчій ситуації, не проявляє себе у творчих процесах

На основі вищезгаданих параметрів ми склали рівні та критерії розвитку творчої активності дошкільників по кожному з параметрів (див. таблицю 2.2).

Таблиця 2.2

Рівні та критерії розвитку творчої активності дошкільників

Параметри	Рівні та критерії		
	Високий	Середній	Низький
Мотиваційний компонент	Дитина відображає спрямованість до творчості, у її наявні потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності	Дитина частково відображає спрямованість до творчості, проте вона не прагне до самовираження, не до кінця сформована стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності	Дитина не проявляє інтересу до творчості, у її відсутні потреби у самовираженні, самореалізації, вона не проявляє інтерес до пізнавальної творчої діяльності
Емоційний (афективний) компонент	Дитина характеризується емоційною сприйнятливістю, багатством емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, підвищена чутливість, вразливість, здатність до емпатії	Дитина розгублена, хвилюється, переживає але може налаштуватися на творчу роботу, часом почувається невпевнено	Дитина не проявляє ніякий емоційних реакцій, їй важко побороти хвилювання, тривогу, страх, помітна невпевненість у собі

Поведінковий (діяльний) компонент	Дитина активно включається у музично- виконавську та музично-творчу діяльність, завжди прагне самовиражатися вокально, інструментально, пластично, показує високу результативність творчих процесів	Дитина не завжди приймає участь у музично-творчій діяльності, на заваді стоїть хвилювання, переживання, проте дитина уміє зібратися та налаштуватися на роботу, не завжди прагне до самовираження	Дитина байдуже відноситься до всього що відбувається, не вміє адаптуватися у творчій ситуації, не проявляє себе у творчих процесах
---	--	---	--

До діагностичної методики увійшли методи спостереження, діагностичні завдання та ігри: спостереження за крокуванням під музику (поведінковий компонент), діагностичне завдання «У гості до ведмедів» (поведінковий компонент), діагностична гра «Музичні досліді» (мотиваційний та поведінковий компоненти), діагностична гра «Що роблять зайчики» (мотиваційний, емоційний та поведінковий компоненти).

Для констатації рівня розвитку творчої активності дошкільників діагностичні методики було застосовано на дітях КЗ «Бабинський дитячий ясла-садок «Казковий світ» Гощанського району Рівненської області. Контрольною групою стали діти старшої групи «Метелики» (30 дітей), експериментальною – діти старшої групи «Чомучки» (30 дітей).

Для реалізації діагностичної методики з її методів було скомпоновано та проведено спеціальне діагностичне заняття в експериментальній та контрольній групах з теми «Чарівні звуки музики». Діти експериментальної і контрольної групи одержали ті ж самі завдання, рівну їх кількість.

План діагностичного заняття передбачав використання вищезгаданих діагностичних методик та поєднання їх з основними видами музичної діяльності традиційного комплексного заняття в дошкільному навчальному закладі.

1. Вхід на заняття під маршову музику.

Проводиться спостереження за дітьми. Маршова музика організовує початкову ходьбу, сприяє виробленню чіткості, ритмічності рухів. Злагодженість крокування (рухів рук і ніг) під маршову музику засвідчує наскільки діти включаються у музично-виконавську діяльність (поведінковий компонент). Результати спостереження продемонстрували, що більшість дітей знаходяться на середньому рівні розвитку даного компонента (див. таблицю 2.3).

Таблиця 2.3

**Результати спостереження за крокуванням під музику
(поведінковий компонент)**

Групи експерименту	Рівні розвитку відчуття метру (поведінковий компонент)					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	11	37	16	53	3	10
Експериментальна	10	33	14	47	6	20

2. Оголошення теми діагностичного уроку «Чарівні звуки музики».

Бесіда про високі, середні та низькі звуки (регістри).

3. Діагностичне завдання «У гості до ведмедів» поєднує слуханням музики, поясненням та пластичну імпровізацію. Діти визначають якими голосами володіють три персонажі – три ведмеді (мама, тато і їх синочок), у якому регістрі вони «розмовляють». Діти прослуховують три музичні уривки і намагаються імітувати звуки і показати образ пластично: коли музичний твір звучить у низькому регістрі – гуляти виходить тато-ведмідь, коли в

середньому – мама-ведмедиця, коли в високому – синочок-ведмежатко. Це завдання дало змогу з'ясувати рівень розвитку емоційності дітей та активність у музично-творчій діяльності. Результати творчого пластичного завдання представлені нами у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Результати пластичної музично-творчої діяльності
(поведінковий компонент)**

Групи експерименту	Рівні розвитку емоційності дітей					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	10	33,4	18	60	2	6,6
Експериментальна	12	40	17	56,6	1	3,4

4. Діагностична гра «Музичні досліді».

Гра-дослідження проводилося з метою діагностики інтересу до музично-творчої діяльності та інструментального самовираження. Спочатку діти вивчали на дотик і слух різні матеріали (пластикові пляшки з різними наповненнями, целофан, фольга, папір, дерев'яні предмети тощо), порівнювали ці звуки зі звуками навколишнього середовища. Потім - грати ними в «шумовому» оркестрі імпровізаційний (1 варіант) та метричний (2 варіант) супровід до вірша «Годинник» Н. Забілої.

Стоїть собі годинник на столику у нас,

години та хвилини відстукує весь час.

Його блискучі стрілки не спиняться ніяк,

і завжди чути тільки: тік-так, тік-так,

Орієнтуючись на розроблені рівні та критерії ми діагностували інтерес до музично-творчої діяльності та інструментальне самовираження і отримали наступні результати (див. таблицю 2.5).

Таблиця 2.5

**Результати діагностики інтересу до музично-творчої діяльності,
інструментального самовираження**

Групи експерименту	Рівні розвитку музичного слуху					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	7	23,3	13	43,3	10	33,4
Експериментальна	5	16,6	8	26,7	17	56,7

4. Діагностична гра «Що роблять зайчики»

Гра «Що роблять зайчики» застосовувалась нами з метою діагностики рівня емоційних переживань та здатності до емпатії (мотиваційний, емоційний та поведінковий компоненти). Гра допомогла виявити уміння дітей втілювати в рухах певний образ, відчувати характер музики, темп, зміну настрою, її початок та кінець. Діти перевтілювалися в цього героя та представили його в образних рухах. Зайчики танцюють, веселяться (швидка, танцювальна музика) і відпочивають, сплять (колискова). Спостерігаємо, якщо дитина уважно слухає музику, з інтересом включається в музично-виконавську діяльність (мотиваційний компонент), емоційно реагує на музику, знаходить цікаві емоційно-пластичні рішення до втілення образу музичного твору (емоційний та поведінковий компонент), то це свідчить про високий рівень творчої активності.

Таблиця 2.6

**Результати діагностики інтересу до музично-творчої діяльності,
емоційно-пластичної діяльності**

Групи експерименту	Рівні розвитку метро-ритмічного відчуття					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	13	43,4	15	50	2	6,6

Експериментальна	13	43,4	13	43,3	4	13,4
------------------	----	------	----	------	---	------

Експериментальне заняття було організовано таким чином, щоб одержати в ньому об'єктивні дані, які свідчать про правильне чи помилкове розв'язання дитиною поставленого перед нею завдання. Крім того, наявність кількох музикантів-професіоналів, які були присутні під час експерименту, дозволяє порівнювати та коригувати одержані дані й тим забезпечувати їхню об'єктивність.

В результаті проведення всіх діагностичних методик (діагностичного заняття) одержано такі дані по кожній діагностичній методиці та по кожному досліджуваному параметру музикальності: інтересу до музично-творчої діяльності (мотиваційний компонент), емоційній чутливості до музики (емоційний компонент), включеності в музично-виконавську, інструментально-творчу, пластично-творчу діяльності (поведінковий компонент) (див. таблицю 2.7).

Таблиця 2.7

Результати констатувального експерименту

Діагностичні методики,	Рівні розвитку творчої активності					
	Високий %		Середній %		Низький %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Спостереження за крокуванням під музику (поведінковий компонент)	37	33	53	47	10	20
Діагностичне завдання «У гості до ведмедів» (поведінковий	33,4	40	60	56,6	6,6	3,4

компонент)						
Діагностична гра «Музичні дослід» (мотиваційний та поведінковий компоненти)	23,3	16,6	43,3	26,7	33,4	56,7
Діагностична гра «Що роблять зайчики» (мотиваційний, емоційний та поведінковий компоненти)	43,4	43,3	50	43,3	6,6	13,4
Зведені дані (рівень творчої активності)	34,3	33,2	51,6	43,4	14,1	23,4

Отже, зведені кількісні результати констатувального експерименту засвідчують перевагу високого та середнього рівнів творчої активності дітей контрольної групи над рівнями творчої активності дітей експериментальної групи: високий рівень - на 1,1%, середній рівень – 8,2%. Це свідчить про те, що перед початком формувального етапу експерименту діти з високим рівнем мають майже однаковий стартовий рівень, а з середнім рівнем різницю у 8,2%.

2.2. Методика розвитку творчої активності дошкільників в процесі організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях в ДЗО

Методика розвитку творчої активності дошкільників в процесі

організації музично-театральної діяльності, що лягла в основу формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, мала на меті практично перевірити ефективність висунутої гіпотези.

При її розробці ми виходили з наступних положень:

- творча активність виявляється в свідомій діяльності дитини, де вона проявляє ініціативність, свої емоційні та творчі якості;
- музично-театральна діяльність є способом всебічного розвитку, спонукання дитини до імпровізації, а також музикальності, вокально-слухових, музично-рухових умінь і навичок;
- музично-театральну діяльність можна об'єднати у 4 групи: театралізація пісні, театралізація казки, театралізовані ігри та пластичні етюди;
- розвиток творчої активності відбувається в процесі комплексної роботи з наочними моделями, рухами під музику, музикуваннях, співом та імпровізацією;
- організаційна форма – музичне заняття – є єдиною базою для розвитку творчої активності усіх без виключення дітей.

За основу нашої методики розвитку творчої активності ми поклали дослідження Н. Ф. Вишнякова, Ш. І. Ганеліна, В. С. Кузіна, О. М. Матюшкіна, Л. В. Новікової, Г. Д. Шамова – як якість особистості; В. Д. Небиліцин – як компонент темпераменту; Л. І. Божович – як особливу потребу; А. Люблінська, В. С. Ротенберг – як діяльність; В. І. Коган – як міру діяльності; Б. Кадиров, Н. С. Лейтес – як взаємодію з дійсністю.

У нашому дослідженні були використані різні види наочних моделей: предметні, об'ємні та площинні, що складаються з геометричних форм, графічні, образні та рухові, в тому числі «тілесні знаки».

Типами модельованих відносин були звуковисотні, ритмічні та регістрові відносини, а також музичний образ в цілому. У ряді випадків моделювались також положення і траєкторія рухів дітей в танцях і музичних вправах.

Ми прагнули створити таку систему розвитку творчої активності, в якій для розвитку кожного виду активності (або комплексу творчої активності) були використані певні наочні моделі. Так, на розвиток *мотиваційного компоненту* творчої активності нами застосовувались такі види музично театральної діяльності: режисерські ігри, ігри-драматизації (Л. В. Артемова); ігри-перетворення (Н. В. Богданова); пластичне інтонування, інструментальне музикування (Н. Н. Хайрутдинова); прийоми «Послухай і розкажи», «Послухай і зіграй» (Т. В. Вовк); прийоми «тотальної активізації аудиторії» (М. М. Шуть) тощо.

Для розвитку *емоційного (афективного) компоненту*: художньо-естетичне сприймання, імпровізовані ігри (І. Л. Гордієнко); перегляд лялькових вистав, бесіди про них, етюди, пантоміми, театралізовані свята (Н. В. Богданова); сприйняття музики, художнє слово, сценічна дія за єдиним художнім задумом (Н. Н. Хайрутдинова); ляльковий театр, «зелений театр» (Т. В. Вовк); музичний театр (А. В. Мігай); пантомімічний етюд (Ю. Ф. Хриплива); розваги та свята (Ю. Г. Новгородська) тощо

Поведінковий (діяльний) компонент - театр, підготовка вистави (І. Л. Гордієнко); корекційні ігри, вправи для розвитку мови, пальчиковий ігротренінг (Н. В. Богданова); пісенно-ігрова творчість (Н. Н. Хайрутдинова); театральна вистава на фартушку (Т. В. Вовк); пальчикові ігри (В. В. Литвіненко); музична казка (Л. П. Лютко); «хор рук» (Т. А. Боровик) репетиції, вправи, робота в театральному гуртку (І. Л. Гордієнко) тощо. (див. таблицю 2.8).

Керуючись цими положеннями, ми розробили методику розвитку творчої активності дошкільників в процесі організації музично-театральної діяльності, що проводилося в 2018-2019 навчальному році у КЗ «Бабинський дитячий ясла-садок «Казковий світ» Гощанського району Рівненської області.

Таблиця 2.8.

**Методика формування творчої активності дошкільників
у процесі музично-театральної діяльності**

Параметри творчої активності дошкільників	Музично-театральна діяльність
Мотиваційний компонент	<p>Прийоми «Послухай і розкажи», «Послухай і зіграй», «інтрига» (Т. В. Вовк); прийоми «тотальної активізації аудиторії» (М. М. Шуть); режисерські ігри, ігри-драматизації (Л. В. Артемова); ігри-перетворення (Н. В. Богданова); пластичне інтонування, інструментальне музикування (Н. Н. Хайрутдинова) тощо.</p>
Емоційний (афективний) компонент	<p>Художньо-естетичне сприймання, імпровізовані ігри (І. Л. Гордієнко); перегляд лялькових вистав, бесіди про них, етюди, пантоміми, театралізовані свята (Н. В. Богданова); сприйняття музики, художнє слово, сценічна дія за єдиним художнім задумом (Н. Н. Хайрутдинова); ляльковий театр, «зелений театр» (Т. В. Вовк); вправи на мімічні рухи, етюди на розвиток виразності жестів («Зачарована дитина», «Гра в сніжки»), етюди на розвиток уміння виражати свої емоції («Подив», «Круглі очі», «Солодкі цукерки»); музичний театр (А. В. Мігай); пантомімічний етюд (Ю. Ф. Хриплива); музично-сценічні етюди (В. Яновська); розваги та свята (Ю. Г. Новгородська) тощо.</p>

Поведінковий (діяльний) компонент	Театр, підготовка вистави (І. Л. Гордієнко); корекційні ігри, вправи для розвитку мови, пальчиковий ігротренінг (Н. В. Богданова); пісенно-ігрова творчість (Н. Н. Хайрутдинова); ігри («Весняночка») В. Верховинця; театральна вистава на фартушку (Т. В. Вовк); пальчикові ігри (В. В. Литвіненко); музична казка (Л. П. Лютко); «хор рук» (Т. А. Боровик); репетиції, вправи, робота в театральному гуртку (І. Л. Гордієнко) тощо.
-----------------------------------	---

Формувальний експеримент проводився з повним складом старшої групи «Метелики» (30 дітей), та старшої II групи «Чомучки» (30 дітей) дошкільного навчального закладу.

Суть експериментального навчання полягала в тому, що в усі види занять, передбачені програмою розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» [78], і в усі основні види дитячої діяльності включались системи завдань, спрямовані на формування у дітей творчої активності. Зміст дошкільного навчання будувався при цьому відповідно до вказівок програми, лише в окремих випадках у нього вносилися деякі зміни.

Наявність експериментальної групи (ЕГ) давало нам можливість здійснити програму експериментального розвитку творчої активності. Результати роботи в експериментальній групі дозволяли проаналізувати хід засвоєння цієї програми дітьми.

При цьому в експериментальній підготовчій групі урізноманітнювалися види музично-театральної діяльності, а також способи включення дітей в театралізацію, інсценізацію, пластичні етюди тощо. Розглянемо цей процес всередині кожного за типом модельованих відносин.

Музично-театральну діяльність ми об'єднали у 4 групи: театралізація пісні, театралізація казки, театралізовані ігри та пластичні етюди;

Представимо методику роботи над *театралізацією пісні*. При розучуванні української народної пісні «Ходить Гарбуз по городу» музичний керівник запрошує дітей піти в гості до веселого дядька Гарбуза (дітям пропонуються ролі). Ролі давали дітям по групах, уявляючи, що група - це справжній город, де овочі посаджені грядками.

Музичний керівник пропонує дітям загадки, після кожної вірної відповіді демонструє «медалі-овочі». Діти за музичним керівником малюють овочі в нотних зошитах (таким чином вони запам'ятовують слова пісні за порядком).

Після розучування, та розподілу ролей української народної пісні «Ходить Гарбуз по городу» починається інсценізація.

(посередині музичного залу працюють три героя пісні – Гарбуз, Диня, Морквиця):

а) звучить вступ, діти сидять на своїх місцях;

б) всі співають разом з музичним керівником:

«Ходить Гарбуз по городу,

Питається свого роду:»

(музичний керівник запрошує дитину вийти в образі «Гарбуза». Дитина, яка виконує роль Гарбуза виходить поважним кроком, зупиняється обличчям до дітей, дивиться праворуч, ліворуч, співає)

«Ой чи живі, ще здорові всі родичі гарбузові?»

(під ритм програшу Гарбуз виставляє праву, потім ліву ногу на п'ятку, кулачки на бочках);

в) всі співають: «Обізвалася жовта диня, Гарбузова господиня»:

(дитина, яка виконує роль Дині виходить поважним кроком до дошки, зупиняється біля Гарбуза обличчям до дітей, кулачки на бочках, співає)

«Ще живі, ще здорові всі родичі гарбузові».

(під ритм програшу Гарбуз і Диня синхронно виставляють праву, потім ліву ногу на п'ятку, кулачки на бочках);

г) всі співають: «Обізвалася Морквиця,

Гарбузова сестриця»:

(дитина, яка виконує роль Морквиці, виходить поважним кроком до дошки, зупиняється біля Гарбуза і Дині обличчям до дітей, кулачки на бочках, співає)

«Іще живі, ще здорові всі родичі гарбузові»

(під ритм програшу Гарбуз, Диня і Морквиця синхронно виставляють праву, потім ліву ногу на п'ятку, кулачки на бочках);

д) всі співають: «Обізвались бурячки, гарбузові своячки»

(група хлопчиків, які вибрані на роль Бурячків, встають і на місцях співають)

«Іще живі, ще здорові всі родичі гарбузові».

(під ритм програшу Гарбуз, Диня, Морквиця і Бурячки синхронно виставляють праву, потім ліву ногу на п'ятку, кулачки на бочках);

е). всі співають: «Обізвались огірочки, Гарбузові сини й дочки:»

(група хлопчиків і дівчаток, які виконують ролі Огірочків, встають і на місцях співають)

«Іще живі, ще здорові всі родичі гарбузові».

(під ритм програшу Гарбуз, Диня, Морквиця, Бурячки і Огірочки синхронно виставляють праву, потім ліву ногу на п'ятку, кулачки на бочках);

ж) всі співають: «Обізвалась Бараболя, а за нею і Квасоля».

(група дівчаток, які виконують роль бараболі і квасолі, встають і на місцях співають):

«Іще живі, ще здорові всі родичі гарбузові».

(під ритм програшу Гарбуз, Диня, Морквиця, Бурячки, Огірочки, Бараболя і Квасоля синхронно виставляють праву, потім ліву ногу на п'ятку, кулачки на бочках);

Діти співають: «Обізлався старий Біб»:

(хлопчик, який виконує роль Боба виходить і поважним кроком йде до дошки, зупиняється обличчям до дітей, дивиться праворуч, ліворуч, співає):

«Я піддержав увесь рід!»

Діалог: (Біб звертається до Гарбуза речитативом):

Біб: «Ой, Гарбузе ти перистий,

Із чим тебе будемо їсти?»

(Гарбуз весело відповідає):

Гарбуз : «Миска пшона, кусок сала –

От до мене вся приправа».

Після слів Гарбуза на програвші дівчатка на своїх місцях виконують колупалочку з потрійним притупом, а хлопчики – «м'ячики» (присядка, руки розведені в сторони). На останній акорд всі діти говорять «ОСЬ ТАК!» і притупують ногою два рази. Поклін, після якого діти сідають на свої місця.

Під час театралізації пісень діти за допомогою різних рухів (танцювальних, основних та ін.) і слова розкривали образи відповідних персонажів. Для театралізації пісень ми широко використовували: українські народні пісні «Веселі гуси», «Іди, іди, дощику», «Котик волохатий», «Ходить кіт по горі», «Старий горобейко», «Грушка», «Ходить гарбуз по городу», «Пішли дівоньки в долину», «Ой на горі жито», «Ой є в лісі калина», «Подоряночка» та ін.;

Театралізація пісень сприяє не тільки розвитку творчої активності, а і вмінню виражати себе через слово, музику, рух, допоможе розвитку основних форм процесу мислення: судження й міркування. Діти здатні довше зосереджувати увагу і не так швидко утомлюються. Театралізація пісні стимулює до творчої діяльності, формуються пізнавальні та емоційно-мотиваційні функції, розвивається музично – інформаційна, виконавська, релаксаційна культура.

Одним із видів музично-театральної діяльності є *театралізація казки*.

Казкові сюжети на музичних заняттях можуть використовуватися на різних етапах заняття: у процесі хорового співу, ознайомлення з музичною грамотою, слухання музики, гри на дитячих музичних інструментах, при виконанні музично – ритмічних рухів тощо. Ми звертали увагу на те, як діти сприймають той чи інший казковий музичний матеріал. Одна група дітей

зводить зміст казки переважно до емоційних переживань. До другої групи належать ті, хто слухаючи музичну казку «малюють» у своїй уяві зорові картини. Третя група уявляє життєві події, які відбуваються з героями казки і порівнює їх з особистим.

Ми проводили театралізацію казки так, щоб діти могли спроектувати на неї свій життєвий досвід. Мета проектування – підійти до розв’язання казкової ситуації з різних боків, знайти як можна більше рішень. Казковий музичний сюжет передбачає незвичайних, фантастичних героїв. Хто вони? Небесні світила, тварини, птахи, комахи, рослини, різні предмети, люди...

Казки приємно слухати, але для того, щоб театралізація була «правдивою» музичному керівнику треба мати неабиякі акторські уміння і навички. Театральні ролі можуть виконувати і самі діти. Наприклад, при вивченні високих та низьких музичних звуків пропонується казка – діалог з імпровізаційним текстом.

Казка-діалог «Зустріч». Музичний керівник пропонує дітей уявити, що нібито вони знайшли незвичайну квітку, заглянувши всередину побачили фантастичну істоту Домісольку, яка розмовляє мовою людини, але голос у неї дуже високий (тоненький). Завдання: подружитися з маленькою істотою за допомогою тонального діалогу.

Музичний керівник: «Людина велика, а Домісолька маленька, у людини голос низький, а у Домісольки тоненький. Давайте спробуємо поговорити з нею» (музичний керівник на інструменті «демонструє» діалог, використовуючи високий і середній регістри)

- Ти хто?
- Я Домісолька.
- Де ти живеш?
- Я живу в світі музичних звуків.
- А хто твій батько?
- Мій батько Скрипковий ключ.
- А як звуть твою маму?

- Мою маму звать Мелодія.

- Хто твої друзі?

- Мої друзі - люди: дорослі, маленькі, сумні й веселенькі, високі, низенькі, товсті і тоненькі.

Квітка з фантастичною Домісолькою передається наступній дитині. Той, хто її отримує, складає свій казковий музичний діалог.

Театралізація казки – одна з провідних методик музично-театральної діяльності, за допомогою якої розширюється уявлення дітей про музично-театральні жанри, розвивається пам'ять, увага, креативне мислення. В цих творах ніби оживають герої казкового музичного сюжету. Найчастіше діти носять відчуття причетності до дії, але не всі готові показати акторські таланти з першого разу, тому розучування і постановка музичних казок – пісень передбачає виготовлення дидактичного матеріалу.

Необхідно підкреслити, що казкові сюжети запрошують до самостійного креативного мислення і можуть реалізуватися в різних творчих проектах (концерт, вікторина, вистава, КВК, свято, змагання, казка, інтерв'ю, реклама, детектив тощо). Щоб зрозуміти музику, недостатньо лише слухати й аналізувати окремі музичні твори, що музичний керівник використовує на занятті. Доцільно допомогти дітям усвідомити, що музика має величезну перетворювальну силу. Якнайкраще це можна здійснити за допомогою творів, у яких втілена народна мудрість, сконцентровані думки і почуття і що не менш важливо, передано їх засобами яскравих образів і сюжетів, тобто казок

До музично-театральної діяльності ми також відносимо *театралізовані ігри*. Засвоєнню та закріпленню знань, оволодінню способами пізнавальної діяльності, формуванню навичок музичного сприймання, розширенню емоційного, інтонаційного досвіду, лексичного запасу служать ігри-загадки.

Для посилення художнього інтересу нами застосовувались музичні загадки, що сприяли розвитку та активізації пізнавальної діяльності дітей. Наприклад, двоє дітей ставали обличчям один проти другого, витягували

уперед руки, показуючи дієз, а їх товариші повинні були відгадати, який знак вони показали.

Великою популярністю у дітей користувалася театралізована гра «Я - актор». Вона покликана допомогти школярам почуватися більш розкуто, вільно і природно. Адже під час цієї гри кожен має нагоду випробувати і виявити свої акторські здібності. Спочатку «актор» отримує від учителя «роль» - картку з назвою чи зображенням певного предмета або істоти, які потрібно зобразити рухами тіла, рук, мімікою та інтонацією голосу. Решта дітей спостерігає за діями свого товариша, а потім визначає, що він хотів показати. Після того, як «роль» розгадано, діти обговорюють, що «актор» робив правильно для адекватного розкриття образу, а що - ні. На завершення музичний керівник пропонує дітям послухати, як цей же образ знайшов своє відображення у музиці, і порівняти з тим, що створив юний «актор».

Своєрідне входження дитини в художній світ твору відбувалося завдяки таким компонентам театралізованої гри, як сюжет, роль, уявна ситуація. Вибір сюжету залежав від конкретних виховних завдань. Ми слідували, щоб діти були однаково зацікавлені сюжетом гри й хотіли б прийняти у ній участь, тому пропонували гру з розподіленням ролей.

На занятті підготовка до ролі розпочиналася з надання дітям можливості пофантазувати, створюючи конкретний образ самостійно, а також аналізом творів живопису, музики та літератури, які були поєднані однією темою чи центральним образом. Відповідаючи на запитання про вивчені образи, діти зображали у рухах, інтонацією основні риси образу.

Такі ігри ми використовували під час вивчення дитячих опер, пісень. Для їх проведення звертались до збірки В. Верховинця «Весняночка», де вміщена велика кількість ігор та казок, і де дитячій увазі пропонується широкий вибір різноманітних ролей: від простих, призначених для однієї особи до складних групових.

Тематику театралізованих ігор ми пов'язували з народними чи казковими персонажами, з руховими вправами. В іграх діти передавали

музично-ігровий образ персонажа, що був заснований на наслідувальних рухах звірів, птахів, людей та ін. («Колобок», «Один зайвий», «Замри», «Кіт і миші», «Зайці та вовк» та ін.). Музично-рухливі ігри, як і вищезгадані види завдань, ми використовували в початковий період навчання з метою формування та розвитку вмінь сприймати музику, виразно та емоційно передавати створені ігрові та казкові образи.

Такі засоби як театралізована діяльність, хореографічні вправи, словесна творчість, ігри спонукають розвиткові здібностей оволодіти власним тілом, психомоторикою, координованості, пластичності, передбачають перетворення почуттів, образів у думки, сприяли розвитку поведінкового (діяльного) компоненту творчої активності.

Підготовкою для методики роботи над *пластичними етюдами* служили нам вправи на мімічні рухи, етюди на розвиток виразності жестів («Зачарована дитина», «Гра в сніжки»), етюди на розвиток уміння виражати свої емоції («Подив», «Круглі очі», «Солодкі цукерки»). За допомогою міміки, жестів, рухів діти «оживляли» картини, розігравали сценку під впливом художніх образів. Це були як словесний так і німий діалог. Наприклад, «Про що мріють звірі?» (за творами М. Примаченко «Фантастичний звір» та «Фіолетовий звір»).

Таким самим чином проводилась театралізована гра «Пантоміма». Підчас слухання музичної п'єси чи її уривку, кожен учень уявляє собі образи, сюжети, картини. Один бажаючий виходить на середину зали і під час повторного слухання рухами тіла й мімікою зображує те, що він відчув. Решта дітей відгадує, пояснює, що він показав. Потім усі разом обговорюють якими засобами був створений музичний образ. Після цього інші діти показують власні варіанти створеного художнього образу.

Пластичні етюди з уявними предметами. Цей вид завдання був спрямований на розвиток невербальних засобів, тобто за допомогою міміки і пантоміми передавалося почуте в музиці (надування кульки, гра з м'ячом, «Я – чайник» тощо).

Музично-сценічні етюди є більш складним видом творчої роботи, що носить імпровізаційний характер. Характер дій і їх зміна визначалися змістом музичного твору та його будовою. Тому для етюдів підбиралися невеликі п'єси чи завершені частини музичних творів з виразним змістом, доступним віку і музичній підготовці дітей. Після прослуховування і короткого розбору музики діти об'єднувалися в невеликі групи і складали свій етюд (музика в цей час продовжувала звучати). Після цього кожний етюд розглядався, вносилися поправки, доповнення і далі етюд допрацьовувався. В нашій практиці використовувалися музично-сценічні етюди, розроблені В. Яновською, а саме: етюд «Обновки» («Маленька п'єса», муз. І Ладухіна), етюд «Жмурки» («Гавот» із балету «Пустячки», муз. В. А. Моцарта), етюд «Дід і ріпка» (на мелодію рос. нар. пісні в обробці В. Яновської) та ін.

Створення таких етюдів сприяло розвитку не тільки творчої уяви, а й елементів акторської техніки. Ритмопластичні вистави будувалися на основі об'єднання різних музичних творів за визначеними сюжетами, інсценування (пластичне рішення) яких відбувалося в якості одноактних ритмопластичних вистав. Фантазуючи, розігруючи за ролями запропоновані ситуації, діти не тільки розвивали свою творчу активність, свій артистизм, а й вдосконалювали здібність до більш глибокого сприймання музичних творів. Для створення ритмопластичних вистав необхідний був певний запас знань, умінь і навичок для оптимальної реалізації творчої активності в учасників вистави.

Наведемо приклад реалізації методики розвитку творчої активності дошкільників в процесі організації музично-театральної діяльності на музичному занятті з теми «У гості до трьох ведмедів». Мета: формувати в дітей розуміння змісту пісенного твору (*співчуття чужому болю, увага до потреб та інтересів інших*); викликати інтерес до інструментального музикування; спонукати до виконання музично-ритмічних рухів відповідно до музичного образу; навчати дітей змінювати музично-ритмічні рухи відповідно до характеру музики – *вправа «Весело крокуємо», муз.*

Д. Шостаковича; навчати розрізняти контрастні звуки: голосно-тихо, а також добирати подібність, схожість звуків із навколишнім середовищем та музичним інструментом (за методикою *К. Орфа*) – музично-дидактична гра «Тихо – голосно»; закріпити виконання пісні з різними емоційними відтінками – пісня «Пісня про ведмедика», муз. *А. Філіпенка*, сл. *Т. Ломової*; розвивати вміння дітей відображати характер музики танцювальними рухами, емоційно виконувати його з початку до кінця – «Танок з хусточками» (українська народна мелодія «Ой, там, на горі»).

Наочні моделі: магнітний театр до казки «Три ведмеді»; магнітна дошка; штучні квіти (за кількістю дітей); дзвіночки; м'яка дидактична іграшка «Ведмедик»; іграшка «Лялька»; різнокольорові хусточки (за кількістю дітей).

Хід заняття

Під українську народну пісню «Козак-полька-киянка» діти в супроводі вихователя заходять до музичної зали.

Музичний керівник: Добрий день, малята! Чуєте, яка весела музика звучить? Ця музика неодмінно подарує вам чудовий настрій. Ну ж бо, усміхнімося одне одному, і нашим гостям, поплескаймо в долоньки і привітаймося.

Музичний керівник під музику виконує з дітьми пальчикову вправу, промовляючи відповідний текст.

М.К.

Добрий день, добрий день!

Пальчики сказали.

Ми сьогодні всіх гостей

Радісно вітали!

Діти, скажіть, чи любите ви казки?

Діти: Так.

М.К. Я теж їх дуже люблю. І сьогодні хочу запросити вас на гостини до казочки, на лісову галявину. Тож вирушаймо в дорогу. Крокуємо. А щоб не

загубитися, ми будемо під гучну музику плескати в долоні, а під тиху – підніmemo руки вгору і будемо ними колихати.

Вправа «Весело крокуємо», муз. Д. Шостаковича

М.К. Молодці! Ну що, ніхто не загубився, всі на місці? Діти, погляньте яка чудова лісова галявина! А скільки тут запашних квітів. Давайте понюхаємо, як пахнуть перші весняні квіти.

Вправа на дихання «Як пахнуть квіти»)

М.К. А ось перше листячко на кущиках та деревах. Воно ще маленьке та ми зможемо почути як воно шелестить.

Фонопедична вправа «Ш-ш-ш»

М.К. І вже прокинулись маленькі жучки.

Вправа «Жучки» ж-ж-ж

М.К. Діти, погляньте, який чудовий будиночок трапився нам на шляху. Може хтось з вас знає, чий він? *(Ні)* А давайте послухаємо музику і спробуємо відгадати кому належить цей будиночок.

Діти слухають музичний твір «Ведмедик», муз. Л. Сидельнікова

Діти: Ведмедик.

М.К. А як ви здогадалися що тут проживає Ведмедик?

Діти: Музика неспішна, в низькому регістрі й нагадує ходу ведмедика.

М.К. Наш ведмедик Мишко живе разом з сім'єю, з татом і мамою. Щоб покликати їх, потрібно подзвонити у дзвіночки.

Музичний керівник роздає дітям і вихователю дзвіночки і виконує разом із ними музично-дидактичну гру «Тихо-голосно»

М.К. Ми всі так чудово грали. Тепер покладемо дзвіночки в мішечок і подивимося, хто до нас вийде з будиночку.

Музичний керівник виконує п'єсу «Калачі» А. Філіпенка в середньому регістрі.

М.К. Ой, діти, дивіться, та це ж нас зустрічає Ведмедичка-мама.

Музичний керівник бере фігуру Ведмедички на магнітику та кріпить біля казкового будиночка на магнітній дошці

М.К. Мама-Ведмедиця дуже зраділа, що ми завітали до них у гості і тому вирішила спекти смачних пиріжків. Коли вона ліпила пиріжки від задоволення аж підспівувала таку пісеньку:

Я печу, печу, печу
Діткам всім по калачу.
Маком їх притрушу,
В піч гарячу посаджу.

Дітки, а давайте допоможемо мамі-Ведмедиці швидше напекти пиріжків.

Діти виконують пісню «Калачі» А. Філіпенка

М.К. Як смачно пахнуть наші пиріжки. А де ж це тато-Ведмідь і маленький Мишко?

Ведмедик(*голосом вихователя*): Добрий день, діти.

М.К. Добрий день, Ведмедику! Якось сумно ти вітаєшся. Що з тобою трапалося? Здається, я знаю, у чому річ. Наш Ведмедик подряпав лапку, і йому дуже боляче. Тому він такий сумний. Діти, покажіть обличчям, як Ведмедику сумно. Спробуймо заспівати.

Діти виконують пісню «Пісня про ведмедика» А. Філіпенка(з співчуттям, переживанням)

Ранком ведмежатко через ліс іде,
До кишені шишки він собі кладе.
Раптом впала шишка: в лоба дала – хлоп!
Він як розлютився, та й ногою – топ!
Вже ніколи більше в ліс я не піду –
У барлозі ляжу, міцно там засну!

М.К. Тримай, Ведмедику, мед.

Діти, погляньте, Мишко усміхається – йому вже не так сумно. Давайте і ми, разом з Ведмедиком, весело заспіваємо нашу пісеньку.

Діти ще раз виконують пісню «Пісня про ведмедика» (весело, радісно)

М.К. Здається мені, що наші ліки подіяли на Мишка якнайкраще. Тепер

він, веселий та радісний, побіг гуляти в сад. Там він побачив маленьку дівчинку Машеньку. Вона гралася з лялечкою: заколисувала її, а потім, разом з нею, крокувала та легко бігала на носочках.

Музично-дидактична гра «Лялька крокує і бігає»

М.К. А ось і тато-Ведмідь. Він приніс для мами чудову хустинку. Діти, а в нас також є різнокольорові хустинки. Давайте всі разом затанцюємо таночок з хустинками.

«Танок з хустинками» (укр. нар. мелодія «Ой, там, на горі»)

Дуже весело нам було сьогодні гостювати у сім'ї малого Мишка. Проте настав час прощатися. Заспіваємо звірятам і одне одному прощальну поспівку «До побачення».

Під музику діти виходять з залу

Таким чином була реалізована методика розвитку творчої активності дошкільників в процесі організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях, проведений формувальний етап дослідно-експериментальної роботи.

2.3. Аналіз результатів формувального експерименту

Суть формувального експерименту полягала у розробці та апробації музично-театральної діяльності на музичних заняттях для розвитку творчої активності дошкільників. Про її ефективність можна говорити за результатами спостережень на дітьми контрольної групи. До кінця навчального року помітно збільшився їх інтерес до музики, до музичного виконавства, до наочного моделювання. Батьки дітей контрольної групи в бесідах з вихователями та музичним керівником висловлюють своє захоплення тим, як діти, прийшовши додому, намагаються повторювати елементи навчальних вправ та ситуацій, співають, малюють власні наочні моделі.

Але про ефективність результатів точніше кажуть результати діагностичних методик. Тому в кінці навчального року (в кінці формувального етапу експерименту) в експериментальній та контрольній групах були проведені ті ж самі діагностичні заняття з використанням вищезгаданих діагностичних методик. Метою даної діагностики стала перевірка рівнів розвитку творчої активності дошкільників на новому етапі – після формувального експерименту. Для цього ми знову застосували спостереження, діагностичні завдання та ігри.

План діагностичного заняття передбачав використання вищезгаданих діагностичних методик та поєднання їх з основними видами музичної діяльності традиційного комплексного заняття в дошкільному навчальному закладі.

1. Вхід на заняття під маршову музику.

Проводиться спостереження за дітьми. Маршова музика організовує початкову ходьбу, сприяє виробленню чіткості, ритмічності рухів. Злагодженість крокування (рухів рук і ніг) під маршову музику засвідчує наскільки діти включаються у музично-виконавську діяльність (поведінковий компонент). Результати спостереження продемонстрували, що більшість дітей знаходяться на високому рівні розвитку даного компонента (див. таблицю 2.9).

Таблиця 2.9

Результати спостереження за крокуванням під музику (поведінковий компонент)

Групи експерименту	Рівні розвитку відчуття метру (поведінковий компонент)					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	14	46,6	15	50	1	3,4
Експериментальна	15	50	12	40	3	10

2. Оголошення теми діагностичного уроку «Чарівні звуки музики».

Бесіда про високі, середні та низькі звуки (регістри).

3. Діагностичне завдання «У гості до ведмедів» поєднує слуханням музики, поясненням та пластичну імпровізацію. Музичний керівник пригадує образи, головних героїв. Діти визначають якими голосами володіють три персонажі, імітують звуки і показують образ пластично. Це завдання дало змогу з'ясувати рівень розвитку емоційності дітей та активність у музично-творчій діяльності. Результати творчого пластичного завдання представлені нами у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

**Результати пластичної музично-творчої діяльності
(поведінковий компонент)**

Групи експерименту	Рівні розвитку емоційності дітей					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	15	50	14	46,6	1	3,4
Експериментальна	14	46,6	16	53,4	0	0

4. Діагностична гра «Музичні дослідження».

Гра-дослідження повторно проводилося з метою діагностики інтересу до музично-творчої діяльності та інструментального самовираження. Діти за допомогою різних матеріалів (пластикові пляшки з різними наповненнями, целофан, фольга, папір, дерев'яні предмети тощо), порівнювали ці звуки зі звуками навколишнього середовища. Потім – грати ними в «шумовому» оркестрі імпровізаційний (1 варіант) та метричний (2 варіант) супровід до вірша «Годинник» Н. Забілої.

Стоїть собі годинник на столику у нас,

години та хвилини відстукує весь час.

Його блискучі стрілки не спиняться ніяк,

і завжди чути тільки: тік-так, тік-так,

Орієнтуючись на розроблені рівні та критерії ми діагностували інтерес до музично-творчої діяльності та інструментальне самовираження і отримали наступні результати (див. таблицю 2.11).

Таблиця 2.11

**Результати діагностики інтересу до музично-творчої діяльності,
інструментального самовираження**

Групи експерименту	Рівні розвитку музичного слуху					
	Високий		Середній		Низький	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	10	33,4	16	53,3	4	13,3
Експериментальна	9	30	12	40	9	30

5. Діагностична гра «Що роблять котики»

У грі «Що роблять зайчики» замінили головних героїв – зайчиків на котиків. Діти перевтілювалися в цього героя та представили його в образних рухах. З метою діагностики рівня емоційних переживань та здатності до емпатії (мотиваційний, емоційний та поведінковий компоненти) гра допомогла виявити вміння дітей втілювати в рухах певний образ, відчувати характер музики, темп, зміну настрою, її початок та кінець. Спостерігаємо, якщо дитина уважно слухає музику, з інтересом включається в музично-виконавську діяльність (мотиваційний компонент), емоційно реагує на музику, знаходить цікаві емоційно-пластичні рішення до втілення образу музичного твору (емоційний та поведінковий компонент), то це свідчить про високий рівень творчої активності.

Таблиця 2.12

**Результати діагностики інтересу до музично-творчої діяльності,
емоційно-пластичної діяльності**

Групи експерименту	Рівні розвитку метро-ритмічного відчуття		
	Високий	Середній	Низький

	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Контрольна	17	56,4	13	43,3	0	0
Експериментальна	16	53,3	12	40	2	6,7

В результаті проведення діагностичного заняття після формувального експерименту одержано такі дані по кожній діагностичній методиці та по кожному досліджуваному параметру творчої активності: інтересу до музично-творчої діяльності (мотиваційний компонент), емоційній чутливості до музики (емоційний компонент), включеності в музично-виконавську, інструментально-творчу, пластично-творчу діяльності (поведінковий компонент) (див. таблицю 2.13).

Таблиця 2.13

Результати констатувального експерименту

Діагностичні методики,	Рівні розвитку творчої активності					
	Високий %		Середній %		Низький %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Спостереження за крокуванням під музику (поведінковий компонент)	46,6	50	50	40	3,4	10
Діагностичне завдання «У гості до ведмедів» (поведінковий компонент)	50	46,6	46,6	53,4	3,4	0
Діагностична гра «Музичні досліді»	33,4	30	53,3	40	13,3	30

(мотиваційний та поведінковий компоненти)						
Діагностична гра «Що роблять котики» (мотиваційний, емоційний та поведінковий компоненти)	56,4	53,3	43,3	40	0	6,7
Зведені дані (рівень творчої активності)	46,6	45	48,3	43,3	5,1	11,7

Отже, зведені кількісні результати формувального експерименту засвідчують незначну перевагу високого рівня музикальності дітей контрольної групи (46,6%) над рівнем творчої активності дітей експериментальної групи (45%). Водночас показник низького рівня в експериментальній групі становить 11,7%, а в контрольній – 5,1%. Таким чином високий рівень в експериментальній та контрольній групі практично однаковий, проте низький рівень у експериментальній групі вищий за контрольну групу на 6,6%.

Легко припустити, що додаткові практичні дії в контрольній групі приведуть до кращих результатів. Але їм відводилося надто мало часу, щоб вони могли дати значні переваги. У педагогічному експерименті іноді не вдається досягти тієї абсолютної чистоти досліду, яка характерна для психологічного дослідження. Часто доводиться відступати від накресленої методики, бо індивідуальні реакції дітей дуже відмінні. Необхідно варіювати умови, що допомагає розкрити індивідуальні особливості дітей, виявити

способи впливу на них. Але це можливо лише за умови суворого обліку всіх допущених відступів та аналізу їхніх наслідків.

Тому для більшої вірогідності отриманих результатів ми також порівняли результати діагностики рівня творчої активності в контрольній групі до та після експерименту (див. таблицю 2.14).

Таблиця 2.14

**Результати діагностики рівня творчої активності
(контрольна група)**

Діагностичні методики,	Рівні розвитку творчої активності					
	Високий %		Середній %		Низький %	
	До	Після	До	Після	До	Після
Спостереження за крокуванням під музику (поведінковий компонент)	37	46,6	53	50	10	3,4
Діагностичне завдання «У гості до ведмедів» (поведінковий компонент)	33,4	50	60	46,6	6,6	3,4
Діагностична гра «Музичні дослідження» (мотиваційний та поведінковий компоненти)	23,3	33,4	43,3	53,3	33,4	13,3
Діагностична гра «Що роблять котики» (мотиваційний,	43,4	56,4	50	43,3	6,6	0

емоційний та поведінковий компоненти)						
Зведені дані (рівень творчої активності)	34,3	46,6	51,6	48,3	14,1	5,1

Дані засвідчили збільшення показників високого рівня з 34,3% до 46,6% (на 12,3%) та зниження показників низького рівня з 14,1% до 5,1% (на 9%).

Викладаючи результати та перебіг науково-дослідної роботи, ми довели музично-театральної діяльності на музичних заняттях сприяє розвитку творчої активності дошкільників. Немає сумніву в тому, що навчання дітей, побудоване на використанні методів спостереження, діагностичних завдань та ігор сприяло розвитку творчої активності. Рівень розвитку у дітей емоційної чутливості до музики, звуковисотного та ритмічного відчуттів, досягнення у відтворенні образів музичних творів за допомогою відповідних просторових характеристик власних рухів говорять про те, що організація музично-театральної діяльності сприяє для розвитку творчої активності дошкільників.

Висновки до 2 розділу

У експериментальній частині роботи визначався рівень розвитку творчої активності дошкільників в процесі організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях. Критеріями розвитку творчої активності стали мотиваційний, емоційний та поведінковий компонент.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчують перевагу високого та середнього рівнів творчої активності дітей контрольної групи над

рівнями творчої активності дітей експериментальної групи: високий рівень - на 1,1%, середній рівень – 8,2%. Це свідчить про те, що перед початком формувального етапу експерименту діти з високим рівнем мають майже однаковий стартовий рівень, а з середнім рівнем різницю у 8,2%.

Результати контрольного етапу експерименту показали, що рівень творчої активності дітей експериментальної групи значно зріс, зокрема, 46,6% дітей експериментальної групи показали дуже високий рівень розвитку творчої активності, 48,3% – дітей продемонстрували середній рівень розвитку творчої активності. Діти практично однаково розділилися на високий і середній рівні розвитку, при тому що на констатувальному етапі діти з середнім рівнем розвитку переважали на 17,3% у порівнянні з високим рівнем. У розрізі конкретних видів творчої активності з'ясувалося, що на початку експерименту 14,1% дітей у контрольній групі знаходилися на низькому рівні розвитку творчої активності, а на кінець експерименту залишилося в експериментальній групі тільки 2,8%, а в контрольній – 4,3% дітей. При цьому кількість дітей з високим рівнем розвитку творчої активності збільшилася в контрольній групі до 5,1%. Це засвідчило ефективність запропонованих методик музично-театральної діяльності дошкільників.

Аналіз отриманих даних в експериментальних і контрольних групах підтвердив правомірність висунутої гіпотези.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота теоретично узагальнює та пропонує нове вирішення проблеми розвитку творчої активності дошкільників в ДЗО, що виявляється в обґрунтуванні її структури, встановленні критеріїв та рівнів розвитку творчої активності дошкільників, експериментальній перевірці розробленої методики. Виконання завдань науково-експериментального дослідження дозволило нам зробити такі висновки.

1. Аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури дав нам змогу сформулювати поняття «творча активність» як якість особистості – Н. Ф. Вишнякова, Ш. Ганелін, В. Кузін, О. Матюшкін, Л. Новікова, Г. Шамова; як компонент темпераменту – В. Небиліцин; як особливу потребу – Л. Божович; як діяльність – А. Люблінська, В. Ротенберг; як міру діяльності – В. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кадиров, Н. Лейтес.

2. У структурі творчої активності є: мотиваційний компонент, який відображає спрямованість людини на творчість, наявність потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності; афективний (емоційний) компонент, який характеризується емоційною сприйнятливістю особистості і передбачає багатство емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, інтенсивність емоційних реакцій, чутливість, вразливість, здатність до емпатії; поведінковий (діяльний) компонент, що включає пізнавальні можливості суб'єкта, вольову регуляцію дій, та результативність творчих процесів (В. О. Холоденко).

3. У науковій літературі та практиці дошкільного виховання накопичений чималий досвід розвитку творчої активності. Аналіз цього досвіду засвідчив, що методами формування розвитку творчої активності є: метод уявних ігрових ситуацій (Н. Т. Кириченко, Т. І. Науменко), метод пісеньок-загадок (В. М. Гальченко, В. У. Кузьменко) метод безпосереднього включення в процес музичної творчості (Б. Л. Яворський), метод

взаємопов'язаної діяльності педагога і дітей (О. П. Радинова), наочні, словесні і практичні методи (О. П. Радинова), метод імпровізації в процесі гри (Н. О. Ветлугіна), метод організації творчої діяльності (Б. В. Асаф'єв, Б. Л. Яворський).

4. Методами розвитку творчої активності дошкільників є: музично-рухові ігри та вправи, вокальні вправи-співи, гра на музичних інструментах; ритмічна декламація; рецептивне сприймання музики; музичне малювання; пантоміма; рухова драматизація під музику; музична розповідь; дихальні вправи з музичним супроводом (О. В. Костюченко), ейдетика (синестезія, візуалізація, «входження», саморегуляція, трансформація, піктограма, оживлення за листівками, послідовні асоціації, «Цицерон») (І. Ю. Матюгін, Є. В. Антощук, Г. Яковчук), інсценізації пісень (М. І. Пономаренко, Г. І. Шихова), музично-рухова творчість (Н. Реброва), мовленнєві вправи (С. Бойченко), музичні інструменти-іграшки (Р. С. Амлінська), ігри (Е. С. Вільчковський), елементарне музикування (К. Орф, Т. Е. Тютюнникова, К. Разборщук), флешмоб (О. Кедріч) та ін.

5. Основними формами та видами організації музично-театральної діяльності на музичних заняттях у дошкільних закладах освіти є ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання, імпровізовані ігри, репетиції, вправи, робота в театральному гуртку, підготовка вистави (І. Л. Гордієнко), режисерські ігри та ігри-драматизації (Л. В. Артемова), перегляд лялькових вистав, бесіди про них, ігри-драматизації, етюди, пантоміми, корекційні ігри, вправи для розвитку мови, ігри-перетворення, пальчиковий ігротренінг, театралізовані свята (Н. В. Богданова), сприйняття музики, пісенно-ігрова творчість, пластичне інтонування, інструментальне музикування, художнє слово, театралізовані ігри, сценічна дія за єдиним художнім задумом, методичні прийоми «Послухай і розкажи», «Послухай і затанцюй», «Послухай і зіграй», «Слухай і заспівай» (Н. Н. Хайрутдинова), ляльковий театр, «зелений театр», театральна вистава на фартушку (Т. В. Вовк), музичний театр (А. В. Мігай), пальчикові ігри

(В. В. Литвіненко), пантомімічний етюд (Ю. Ф. Хриплива), музична казка (Л. П. Лютко), «хор рук» (Т. А. Боровик), розваги та свята (Ю. Г. Новгородська) та ін.

6. На констатувальному етапі експерименту ми розробили показники, рівні та критерії розвитку творчої активності дошкільників, проводили діагностичні методики, обробляли та узагальнювали результати.

7. На формувальному етапі ми змодельовали методику розвитку творчої активності дошкільників у процесі музично-театральної діяльності. Так, на розвиток мотиваційного компоненту творчої активності нами застосовувались такі види музично театральної діяльності: режисерські ігри, ігри-драматизації (Л. В. Артемова); ігри-перетворення (Н. В. Богданова); пластичне інтонування, інструментальне музикування (Н. Н. Хайрутдинова); прийоми «Послухай і розкажи», «Послухай і зіграй» (Т. В. Вовк); прийоми «тотальної активізації аудиторії» (М. М. Шуть) тощо.

Для розвитку емоційного (афективного) компоненту: художньо-естетичне сприймання, імпровізовані ігри (І. Л. Гордієнко); перегляд лялькових вистав, бесіди про них, етюди, пантоміми, театралізовані свята (Н. В. Богданова); сприйняття музики, художнє слово, сценічна дія за єдиним художнім задумом (Н. Н. Хайрутдинова); ляльковий театр, «зелений театр» (Т. В. Вовк); музичний театр (А. В. Мігай); пантомімічний етюд (Ю. Ф. Хриплива); розваги та свята (Ю. Г. Новгородська) тощо.

Поведінковий (діяльний) компонент - театр, підготовка вистави (І. Л. Гордієнко); корекційні ігри, вправи для розвитку мови, пальчиковий ігротренінг (Н. В. Богданова); пісенно-ігрова творчість (Н. Н. Хайрутдинова); театральна вистава на фартушку (Т. В. Вовк); пальчикові ігри (В. В. Литвіненко); музична казка (Л. П. Лютко); «хор рук» (Т. А. Боровик) репетиції, вправи, робота в театральному гуртку (І. Л. Гордієнко) тощо. (див. таблицю 2.8).

8. Застосування розробленої методики здійснювалось на базі КЗ «Бабинський дитячий ясла-садок «Казковий світ» Гощанського району

Рівненської області в процесі проведення музичних занять у старших групах протягом другого семестру 2018-2019 навчального року і дозволило перевірити, наскільки використання методів музично-театральної діяльності впливають на розвиток творчої активності дошкільників.

9. Отримані в ході експериментального дослідження дані засвідчують якісні зміни в рівнях розвитку творчої активності дошкільників. Так, динаміка показників кожного з визначених критеріїв дозволила зробити висновок про рівень творчої активності дошкільників контрольної групи: високий рівень зріс з 34,4% до 46,6% (на 12,2%), низький рівень знизився - з 14,1% до 5,1% (на 9%).

10. Таким чином, реалізація експериментальної програми дала нам змогу підтвердити гіпотезу дослідження: музично-театральна діяльність на музичних заняттях у ДЗО підвищить рівень розвитку творчої активності дошкільників, тому що різні форми роботи музично-театральної діяльності (театралізація пісні, театралізація казки, театралізовані ігри та пластичні етюди тощо) сприяють розвитку допитливості, позитивного емоційного ставлення до музичних занять, гнучкості та оригінальності мислення, навичок художньої, пластичної, музично-виконавської, музично-творчої діяльності.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Подальшого дослідження потребують питання впливу музично-театральної діяльності на розвиток комунікативних здібностей дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амлінська Р. С. Музичні інструменти-іграшки [Текст] / Р. С. Амлінська. – К.: Муз. Україна, 1986. – С. 18-20.
2. Апраксина О. О. Музыка в воспитании творческой личности [Текст] / А. А. Апраксина // Музыкальное воспитание в школе: сб. ст. / сост. О. А. Апраксина. – М.: Музыка, 1975. - С.20-26.
3. Арановская-Дубовис Д. М. Роль казки в психічному розвитку дитини-дошкільника [Текст] / Д. М. Арановская-Дубовис, Е. В.Заїка, Е. А. Цопа // Практична психологія та соціальна робота. - 2000. - № 3. - С. 10-12.
4. Артемова Л. В. Театр і гра [Текст] / Л. В. Артемоваю. – К.: Томіріс, 2002. – С. 5-10.
5. Бархаба Т. В. Музично-театральна діяльність на музичних заняттях в ДЗО [Текст] // Мистецька освіта та розвиток творчої особистості: зб. наук. праць. / Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. – Рівне: Волинські обереги, 2019. – Вип. 5. - С. 211-215.
6. Белая Н. Л. Формирование творческой активности студентов музыкальнопедагогических факультетов педвузов в процессе индивидуального обучения [Текст] / Белая Н. Л. – К., 1985. – С. 212.
7. Белова Е.С. Выявление творческого потенциала дошкольников с помощью теста Е. П. Торренса [Текст] / Е. С. Белова // Психологическая диагностика. - 2004. - № 1. - С. 21-40.
8. Березина В. Г. Детство творческой личности [Текст] / В. Г. Березина, И. Л. Викентьев, С. Ю. Модестов. - СПб.: Издательство Буковского, 1994. - 60 с.
9. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання [Текст] : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с. С. 115.

10. Беленька Г. В. Розвиток дитини-дошкільника: сучасні підходи та освітні технології [Текст]: монографія / Г. В. Беленька, Н. М. Голота, А. М. Гончаренко, Т. Л. Гурковська, І. І. Загарницька, А. В. Карнаухова, Н. М. Кот, О. І. Кошелівська, Н. В. Левінець, Т. О. Луценко. - К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т розв. Дитини, 2009. - 272 с.
11. Богданова Н. В. Творческий отчет «Инновационные технологии в театральной деятельности детей дошкольного возраста» [Электронный ресурс] / Н. В. Богданова // Педагогическое сообщество урок. – URL: https://xn--j1ahfl.xn--p1ai/library/innovatcionnie_tehnologii_v_teatralnoj_deyatelnos_121824.html
12. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей [Текст]: учеб. пособие / Д. Б. Богоявленская. - М.: Академия, 2002. - 320 с.
13. Богуш А. М. Українська казка в дошкільному закладі [Текст] / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко // Українське народознавство в дошкільному закладі. - К., 2002. - С. 88-111.
14. Бойченко С. Мовленнєве музикування як засіб творчого розвитку дітей [Текст] / С. Бойченко // Музичний керівник. – 2011. – №9. – С. 9-10.
15. Ваганова Н. А. Психологічні особливості проявів творчого сприймання у старшому дошкільному віці [Текст] / Н. А. Ваганова // Наука і освіта. - 2011. - № 9. - С. 32-36.
16. Венгер Н.Ю. Путь к развитию творчества [Текст] / Н. Ю. Венгер // Дошкольное воспитание. - 1982. - №11. - С. 32-38.
17. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини [Текст] / Н. О. Ветлугіна. - К.: Муз. Україна, 1978. - 256 с.
18. Вишнякова Н. Ф. Развитие творческой активности младших школьников (на материале внеклассных музыкальных занятий в условиях школ продлённого дня) [Текст] : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Вишнякова Н. Ф. ; Моск. гос. пед. ин-т. – М., 1980. – 16 с.

19. Вільчковський Е. С. Рух і музика: Ігри під музику для дітей другої молодшої та середньої груп дитячого садка [Текст] / Е. С. Вільчковський. – К.: Муз.Україна, 1986. – С. 9-10.
20. Вовк Т. В. «Зелений театр» просто неба: шкарпеткові фантазії [Текст] / Т. В. Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №8. – С. 26-27.
21. Вовк Т. В. Театр на фартушку [Текст] / Т. В. Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №8. – С. 26.
22. Волобуева Т. Б. Развитие творческой активности учащихся младших клас сов средствами новых информационных технологий обучения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Волобуева Т. Б. – К., 1996. – 190 с.
23. Воронова В. Я. Творческие игры старших дошкольников [Текст] / В. Я. Воронова. - М.: Образование, 1981. - 139 с.
24. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк [Текст]: кн. для учителя / Л. С. Выготский. - 3-е изд. - М.: Просвещение, 1991. - 93 с.
25. Гавриш Н. В. Творча майстерня – маленькі казкарі [Текст] // Джміль. – 2001. - № 1. - С.3-7.
26. Гогоберидзе А. Г. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста [Текст]: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. Г. Гогоберидзе, В. А. Деркунская. - М.: Академия, 2005. – 320 с.
27. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] С. У. Гончаренко ; [гол. ред. С. Головка]. – Київ: Либідь, 1997. – 326 с.
28. Гончарова О. В. Теория и методика музыкального воспитания [Текст]: учеб. для студ. учреждений сред. проф. образования / О. В. Гончарова, Ю. С. Богачинская. – 3-е изд., стер. – М.: Академия, 2014. – 256 с.
29. Гордієнко І. Л. Музичні рухи і театралізована діяльність дошкільників [Електронний ресурс] / І. Л. Гордієнко // Київський інститут ім. Б. Гринченка. Інститут післядипломної освіти. – 2014. – №5. – URL: ipro.

kubg. edu. Ua / wpcontent /uploads/2014/05/i.gordienko.doc

30. Диденко С. В. Формирование творческой активности младших школьников в условиях организации эстетической оценочной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Диденко С. В. – К., 1987. – 156 с.
31. Дитина і світ музики [Текст]: програма і метод. рекомендації / укл. С. І. Науменко. – К., РМК, 1992. – 112 с.
32. Дьяченко О. М. Психологическое развитие дошкольников [Текст] / О. М. Дьяченко, Т. В. Лаврентьева. - М: Педагогика, 1984. - 128 с.
33. Дьяченко О.М. Пути активизации воображения дошкольников [Текст] / О. М. Дьяченко // Вопросы психологии. - 1987. - № 1. – С. 17-22.
34. Ермолаева-Томина Л. Б. Исследование факторов, детерминирующих индивидуальные различия в проявлении творческой активности [Текст] / Л. Б. Ермолаева-Томина // Психология творчества / под ред. Я. А. Пономарёва. – М. : Наука, 1990. – 346 с.
35. Ефремов В.И. Творческое воспитание и образование детей на базе ТРИЗ [Текст] / В. И. Ефремов. - Пенза: Уникон-ТРИЗ. - 144 с.
36. Запорожець О. В. Психологія сприймання дитиною-дошкільником літературного твору [Текст] / О. В. Запорожець // Дошкільна лінгводидактика: навч. посібник для студ. вищ. пед. закладів / упор. А. М. Богуш. - Частина II. - К.: Слово, 2005. - С. 622-627.
37. Захарова Т. Театрализованная деятельность как средство эмоционального развития [Текст]: из опыта работы / Т. Захарова, Р. Саттарова // Дошкольное воспитание / ред. В.М. Кузина, Е.Ю. Агарева. – 2012. – № 3. – С. 31-33.
38. Заяц Л. І. Музичне виховання у дитячому садку (за Базовим компонентом дошкільної освіти). 5 рік життя [Текст] / Л. І. Заяц, Л. Ю. Сухина. - Х. : Вид. група «Основа», 2013. - 112 с.
39. Зимина А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста [Текст]: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / А.

- Н. Зими́на. – М.: Владос, 2000. – 304 с.
40. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Игры в сказкотерапии: [Текст] / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. - СПб. : Речь, 2006. - 208 с.
41. Иванова Д. Г. Формирование готовности будущих учителей к развитию творческой активности младших школьников [Текст] / Иванова Д. Г. – О., 1997. – С. 208.
42. Кабалевський Д. Б. Воспитание ума и сердца [Текст] / Д. Б. Кабалевський. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Просвещение, 1984. - 206 с.
43. Калініна Л. А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральної діяльності [Електронний ресурс] / Л. А. Калініна // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 1.45. - С. 46-49. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2014_1
44. Кедрич О. Флешмоб у дитячому садку [Текст] / О. Кедрич // Музичний керівник. – 2019. – №4. – С.25-26.
45. Клепиков О. І. Основи творчості [Текст]: навч. посіб. / О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. - К.: Вища школа, 1996. - 296 с.
46. Ковалёв А. К. Очерки педагогики [Текст] / А. К. Ковалёв. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – С. 167.
47. Коган И. М. Творческий поиск: энерго-мотивационный аспект [Текст] / И. М. Коган // Вопросы психологии. – 1992. – № 1. – С. 138–146.
48. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні [Текст] / наук. ред. О.Л. Кононко. - К.: Дошкільне виховання, 2003. – 243 с.
49. Костюченко О. В. Роль чуттєвого досвіду у стимулюванні творчої активності дітей [Текст] / О. В. Костюченко // Обдарована дитина. – 2009. – №2. – С.47-57.
50. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошкольников [Текст] / А. Д. Кошелева. – М.: Ярославль, 1985. – С. 98.
51. Кошмина И. В. Музыкальные сказки и игры для детей дошкольного и

- младшого школьного візрста [Текст] / И. В. Кошмина, Ю. В. Ильина, М. П. Сергеева. - М.: Владос, 2002. – 260 с.
52. Кравцова Е.Е. Разбуди в ребенке волшебника [Текст]: кн. для воспитателей дет. сада и родителей / Е. Е. Кравцова. - М.: Просвещение, 1996. – 160 с.
53. Кричковська Т. Д. Психологія дітей дошкільного віку [Текст]: навч.-метод. посіб. / Т. Д. Кричковська. - Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. - 62 с.
54. Лазаревська О. М. Творчість дитини і музичне виховання [Текст] / О. М. Лазаревська, С. І. Науменко // Початкова школа. - 1994. - №11. - С. 16-18.
55. Лебедева А. В. Застосування комплексного підходу до розвитку творчого потенціалу особистості дитини [Текст] / А. В. Лебедева // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М. П. Драгоманова. - Київ : НПУ, 2005. - Вип. 3 (13). - С. 246-249.
56. Левин В.А. Воспитание творчества [Текст] / В. А. Левин. - М.: Знание, 1977. – 64 с.
57. Литвіненко В. В. Пальчиками граємося та розвиваємося [Текст] / В. В. Литвіненко // Музичний керівник. – 2017. - № 3. – С. 15-16.
58. Ліневич К. Проблема творчості в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених: понятійний аспект [Текст] / К. Ліневич // Рідна шк. - 2008. - № 11. - С. 19-22.
59. Лобова О. В. Формирование творческой активности младших школьников в процессе музыкально-эстетического воспитания : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Лобова О. В. – Сумы, 1998. – 220 с.
60. Лук А. Н. Психология творчества [Текст] / А. Н. Лук / Отв. ред. В. А. Лекторский; АН СССР. - М.: Наука, 1978. - 128 с.
61. Лютько Л. П. Музичний світ казки [Текст] / Л. П. Лютько // Музичний керівник. – 2015. - №1. – С. 4-5.
62. Мелик-Пашаев А. А. Ступеньки к творчеству [Текст] / А. А. Мелик-

- Пашаев, З. Н. Новлянская. - М.: Педагогика, 1987. - 144 с.
63. Мельник І. Музично-театралізована діяльність як засіб творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку [Текст] / І. Мельник // Вісник інституту розвитку дитини. Матеріали II Міжнародної студентської науково-практичної конференції «Дитинство. Освіта. Соціум» 21 лютого 2013 р. -№ 4. – Київ. - 2013. – С. 256-261.
64. Мігай А. В. Дитячий музичний театр [Текст] / А. В. Мігай // Музичний керівник. – 2013. – № 12. – С. 6-7.
65. Музичний розвиток дітей від 2 до 7 років в умовах дошкільного закладу [Текст] / укл. С. Науменко. – К. : ІЗМН, 1997. – 104 с.
66. Нартова-Бочавер С. К. Народная сказка как средство стихийной психотерапии / С. К. Нартова-Бочавер // Хрестоматия. Сказки народов мира. – М.: Институт практической психологии, 1996. – С. 3-14.
67. Науменко С. І. Музично-естетичне виховання дошкільнят [Текст] / С. І. Науменко – К.: Магістр, 1996. – 96 с.
68. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов [Текст] / Р. А. Низамов. – Казань : КГУ, 1975. – 302 с.
69. Никитин Б.П. Ступеньки творчества или развивающие игры [Текст] / Б. П. Никитин. - М.: Просвещение, изд. 3-е доп. 1989. – 160 с.
70. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників [Текст] : тексти лекцій : навч. посіб. для спец. «Дошк. виховання, практ. психологія» / Ю. Г. Новгородська ; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин :[Вид-во НДУ ім. М. Гоголя], 2010. – С. 85-87.
71. Обухов Я.Л.: Символдрама и современный психоанализ [Текст]: сб. статей / Я. Л. Обухов. – Харьков: Регион-информ, 1999. – С. 56-62.
72. Одерій Л. Є. Образотворче мистецтво як засіб реалізації художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку [Текст] / Л. Є. Одерій, А. І. Роздимаха // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2014. - № 4. - С. 375-383.

73. Паскаль А. Методическое пособие для преподавателей начальной школы и воспитателей детских садов по курсу «Развитие творчества» / А. Паскаль. - М.: Знание, 1999. - 298 с.
74. Піроженко Т. О. Зберегти та розвинути творчу активність дитини [Текст] / Т. О. Піроженко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – №5. – С. 8-9.
75. Пономаренко М. І. Інсценізація і драматизація казки в музиці [Текст] навально-методичний посібник студентам-практикантам педагогічних вузів і училищ та вчителям загальноосвітніх шкіл / М. І. Пономаренко, Г. І Шихова. – Рівне: РДГУ, 1998. – 96 с. – С. 4.
76. Портницька Н.Ф. Вивчення особливостей наслідування дошкільників у продуктивній творчій діяльності [Текст] / Н. Ф. Портницька // Гуманізація взаємин вчителя та учнів – необхідна умова особистісної освіти / Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції. – Київ-Житомир, 2004. – С. 189-194.
77. Праслова Г. А. Теория и методика музыкального образования детей дошкольного возраста [Текст]: учеб. для студ. высших пед. учеб. заведений / Галина Адамовна Праслова. - СПб.: Детство-пресс, 2005. – 383 с.
78. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» [Текст] / О. І. Білан, за заг. ред. О. В. Низьковської– Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 256 с.
79. Прохорова Л. Развиваем творческую активность дошкольников / Л. Прохорова // Дошкольное воспитание. - 1996. - №5. - С. 21-27.
80. Психология : учеб. для гуманит. вузов / Под ред. В. Н. Дружинина. - СПб, М., Харьков, Минск, 2001. - Режим доступа: <http://bibliograph.com.ua/psihologia-2-1/i№dex.htm>
81. Психология творчества [Текст] / А. Я. Пономарев. - М.: Наука, 1976. – 303 с.

82. Радынова О. П. Дошкольный возраст : методика музыкального воспитания [Текст] / О. П. Радынова, А. И. Катинене // Дошкольное воспитание. – 1994. – № 2. – С. 24.
83. Радынова О. П. Музыкальное воспитание дошкольников [Текст]/ О. П. Радынова, А. И. Катинене, М. Л. Палавандишвили. - М.: Академия, 2000. – 236 с.
84. Радынова О. П. Сказка в музыке [Текст]: конспекты занятий и развлечений по 5-й теме программы «Музыкальные шедевры» с детьми 3-5 лет // О. П. Радынова. - М. : ГНОМ и Д, 2000. - 96 с.
85. Разборщук К. Грати в музику і гратися музикою, або Навчання за методом Тетяни Тютюнникової [Текст] / К. Разборщук // Музичний керівник. – 2012. – №4. – С.17-19.
86. Реброва Н. Формування музично-рухових творчих здібностей у дітей дошкільного віку [Текст] / Н. Реброва // Музичний керівник. – 2011. – №9. – С. 28-30.
87. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн Изд. 2-е. - СПб, 2002 – 720 с.
88. Сечко С. Я. Формирование креативности у детей дошкольного возраста (4-7 лет) [Электронный ресурс] / С. Я. Сечко // Научная библиотека КиберЛенинка. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-kreativnosti-u-detey-doshkolnogo-vozrasta-4-7-let#ixzz4CbHtgXIb>
89. Серих Л. В. Розвиток креативності дитини / Л. В. Серих [Текст] // Мистецтво в школі. - 2013. - № 2. – С. 1-5.
90. Симановский А.Э. Развитие творческого мышления детей [Текст] / А. Э. Симановский. - Ярославль, 1996. - 192 с.
91. Скалозуб Т. І. В. О. Сухомлинський про казку як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку [Текст] / Т. І. Скалозуб // Наука і освіта. - 2008. - № 6. - С. 152-155.
92. Смирнов С. Д. Мир образов и образ мира [Текст] / С. Д. Смирнов // Вестник МГУ. Серия 14 «Психология». – 1981. – № 2. – С. 23–25.

93. Сухомлинський В. О. Кімната казки [Текст] / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. - К., 1977. - Т. 3. - С. 176-185.
94. Сэт Э. К. Развитие творческой активности студентов в классе хорового дирижирования музыкально-педагогического факультета педагогического института [Текст] / Сэт Э. К. – М., 1973. – С. 201.
95. Теплов Б. М. Психологические вопросы художественного воспитания. [Текст] / Б. М. Теплов // Известия АПН РСФСР. – 1947. – №11. – С. 16-17.
96. Тимошук С. В. Розвиток творчості дитини засобами музичної діяльності (за принципами концепції музичного виховання К. Орфа) [Текст] / С. В. Тимошук // Обдарована дитина. - 2013. - № 5. - С. 22-29.
97. Титаренко С. Д. Дитяча розвага: Українські народні пісні, забави та ігри [Текст] / С. Д. Титаренко. - К.: Муз. Україна, 1993. - 99 с.
98. Травина Т. С. Использование сказки в работе с детьми дошкольного возраста [Электронный ресурс] // Все для детского сада. - Режим доступа: <http://www.moi-detsad.ru/metod24.htm>
99. Уфимцева С. Особливості творчого розвитку дошкільника і молодшого школяра [Текст] / С. Уфимцева // Рідна шк. - 2006. - № 2. - С. 65-67.
100. Фесюкова Л. Б. Воспитание сказкой [Текст]: для работы с детьми дошкольного возраста / Л. Б. Фесюкова. - М.: Фолио, 2000. - 464 с.
101. Фурмина Я. С. Возможности творческих проявлений старших дошкольников в театральных играх: Художественное творчество и ребенок [Текст] / Я. С. Фурмина; под ред. Н. А. Ветлугиной. – М.: Педагогика, 1972. – С.87–99.
102. Хайрутдинова Н. Н. Театрализованная деятельность в процессе музыкального воспитания детей [Электронный ресурс] / Наиля Наиловна Хайрутдинова // Социальная сеть работников образования nsportal.ru. – URL: [https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2012/11/05/teatralizovannaya-deyatelnost-v-protsesse-](https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2012/11/05/teatralizovannaya-deyatelnost-v-protsesse)

muzykalnogo-vospitaniya.

103. Холоденко В. О. Сутність, зміст і структура творчої активності особистості [Текст] / В. О. Холоденко // Наукові записки [НДУ ім. М. Гоголя]: Психолого-педагогічні науки. – 2013. – № 1. – С. 86-87.
104. Хоркава Л. О. Український музично-педагогічний словник [Текст] : в 2 т. / Л. О. Хоркава, Р. В. Хоркавий Львів : б. в., 2010 - .Т. 2 : Н-Я. - 2010. - 513 с.
105. Хриплива Ю. Ф. Школа акторської майстерності: розігруємо етюди-пантоміми [Текст] / Ю. Ф. Хриплива // Музичний керівник. – 2016. – №8. – С. 15-17.
106. Чистякова Г.Д. Творческая одаренность в развитии познавательных структур [Текст] / Г. Д. Чистякова // Вопросы психологии. - 1991. - № 6. - С. 103.
107. Шевельова О. Нові програми і технології навчання музичного виховання дошкільників [Текст] / О. Шевельова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2008. - № 25. - С. 87-91.
108. Школьник С. Я. Музичні театралізовані казки [Текст]: метод. посібник / С .Я. Школьник, Л. С. Загребельна, Н. Л. Келіна. - Харків: Ранок, 2008. - 72 с.
109. Школьник С. Я. Уроки Сухомлинського. Музичні інсценівки за мотивами казок [Текст] / С .Я. Школьник, Н. Л. Келіна. – Харків: Ранок, 2009. - 64 с.
110. Шоломович С. М. Методика музичного виховання в дитячому садку [Текст] / С. М. Шоломович, І. М. Рудченко, Р. Т. Зінич. - К.: Муз. Україна, 1989. – 144 с.
111. Шутіна Ж. Б. Виховання духовності дитини в дошкільному закладі театральньо-креативного напрямку / Ж. Б. Шутіна // Нива знань. – Д., 2008. – N4. – С. 26–27.
112. Шуть М. М. Майстерність проведення гри [Текст] / Микола Миколайович Шуть. – К.: Шк. Світ, 2007. – 128 с.

113. Юдина Е. И. Мой первый учебник по музыке и творчеству [Текст] / Е. И. Юдина. - М.: Аквариум, 1997. - 270 с.
114. Яворский Б.Л. Статьи. Воспоминания. Переписка [Текст] / Б. Л. Яворский. - М.: Сов. Композитор, 1972. - 703 с.
115. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы личностного и творческого развития [Текст] / Елена Леонидовна Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 25.
116. Яковчук Г. Ейдетика для розвитку творчих здібностей [Текст] / Г. Яковчук // Музичний керівник. – 2017. – №6. – С. 10-12.